

MEIDÄN KIRKKO?

Koinonia-hankkeen 2007–2009 vaikutus seurakunnan yhteisöllisyydelle

Katja Erätuli-Keskinen &

Tarja Heiskanen

Opinnäytetyö, syksy 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Pieksämäki

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

diakonian virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Erätuli-Keskinen, Katja ja Heiskanen, Tarja. Koinonia-hankkeen 2007–2009 vaikutus seurakunnan yhteisöllisyydelle. Diak, syksy 2013, 66 sivua, 8 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, diakoniatyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten hankkeessa esillä pidetyt ajatukset ja toimintaideat yhteisöllisyyden toteuttamiseksi olivat jääneet elämään Koinonia-hankkeessa mukana olleissa Anttolan, Joutsan, Juvan, Lapinlahden, Puumalan, Sonkajärven ja Tuusniemen seurakunnissa henkilökunnan ja vapaaehtoisten silmin arvioituna. Opinnäytetyössä kartoitettiin oliko kukin seurakunta käyttänyt Koinonia-hankkeessa nimettyä yhteisöllistä toimintamuotoa yhteisöllisyyden kehittämiseen ja oliko hankkeisiin osallistuneissa seurakunnissa vahvistunut työalojen välinen yhteistyö, seurakuntalaisen osallisuus sekä seurakunnan ja paikallisten yhteistyökumppaneiden välinen yhteistyö.

Tutkimuksen kohderyhmän muodostivat seurakuntien kirkkoherrat tai alue seurakuntien papit, diakoniatyöntekijät sekä vapaaehtoiset seurakunta-aktiivit (työparit). Tutkimus oli pääosin kvalitatiivinen ja osin kvantitatiivinen. Kysely tehtiin puolistrukturoidulla kysymyslomakkeella, mikä jaettiin kohderyhmälle Webropol-kyselynä keväällä 2013. Vastauksia saatiin 15 ja vastausprosentti oli 68 %. Kerätty aineisto käsiteltiin ja analysoitiin Webropol-ohjelmassa olevien laskentaohjelmien avulla.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että osassa seurakuntia Koinonia-hankkeessa mallinnettu toiminta oli jatkunut. Tutkimustulos osoittaa hankkeen lisänneen yhteisöllisyyden kokemuksen tunnetta kussakin seurakunnassa. Työalojen välinen yhteistyö, seurakuntalaisen osallisuus sekä seurakunnan ja paikallisten yhteistyökumppaneiden välinen yhteistyö oli pääosin vahvistunut. Hankkeen myötä yhteisöllisyydestä oli muodostunut tärkeä tai melko tärkeä osa kunkin seurakunnan elämää.

Asiasanat: Koinonia, diakonia, yhteisöllisyys, yhteisöllinen toimintatapa, osallisuus, toimintakulttuuri, työala.

ABSTRACT

Erätuli-Keskinen, Katja ja Heiskanen, Tarja. Our Church? The Influence of Koinonia Project 2007-2009 on the Experience of the Church Community in the Participating Parishes. 66 pages, 8 appendices. Language: Finnish. Diak, Autumn 2013. Diaconia University of Applied Sciences. Programme in Social Services. Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of our thesis was to find out how the thoughts and ideas implemented in the Koinonia project were taken in practice in the participating parishes. The parishes were Anttola, Joutsa, Juva, Lapinlahti, Puumala, Sonkajärvi and Tuusniemi. The influence of the project was evaluated by the church workers and volunteers. This thesis was conducted to identify had each parish used in the project named communal activity to develop community. In addition, the objective was to study had the project strengthened cooperation between the fields of work, parishioners' inclusion, as well as the cooperation between a parish and local partners.

Informants consisted of the parish vicars or regional church priests, deacons and church volunteers. The survey was mainly qualitative and partly quantitative. It was carried out using a semi-structured questionnaire distributed to the target group as Webropol survey in the spring of 2013. In total, 15 replies were received with a response rate 68 per cent. The collected data was processed and analyzed using the accounting programs in Webropol program.

Based on the research each parish had used the project named communal activity to develop community. The main finding is that Koinonia project has increased the feeling of communal experience in the participating parishes. Co-operation between the fields of work, parishioners' inclusion, as well as the co-operation between the parish and local partners had strengthened. Community was reflected in the church activities after the project and the community aspect of the project had become an important or fairly important part of life in each parish.

Keywords: Koinonia, diaconical work, community, the communal mode of operation, inclusion, culture of practices, working range

SISÄLLYS

1 MEIDÄN KIRKKO? VAI MEIDÄN KIRKKO!	5
2 KOINONIA-HANKKEEN VAIKUTUS	7
3 YHTEISÖLLISYYS	8
3.1 Tutkimuksen keskeiset käsitteet	8
3.2 Yhteisöllisyyden tieteellinen ja uskonnollinen merkitys	11
3.3 Aikaisemmat tutkimukset	14
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
4.1 Tutkimuksen kohderyhmä	16
4.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	17
4.3 Aineiston analysointi	20
4.4 Tutkimusluvut ja työelämäsopimus	21
5 TULOKSET	22
5.1 Taustatiedot	22
5.2 Kehitettyjen toimintatapojen hyödyntäminen ja	
kokemukset yhteisöllisyydestä	23
5.3 Työalojen välinen yhteistyö	27
5.4 Seurakuntalaisen osallisuuden vahvistuminen	30
5.5 Yhteistyön vahvistuminen paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa	33
6 YHTEISÖLLISYYS KOINONIA-HANKKEEN SEURAKUNNISSA TÄNÄÄN ...	35
6.1 Yleiset johtopäätökset	36
6.2 Seurakuntakohtaiset havainnot	40
7 POHDINTA JA JATKOAIHEET	43
LÄHTEET	47
LIITTEET	53
Liite 1: Seurakuntien hanketavoitteet	53
Liite 2: Kyselylomake teemoittain	54
Liite 3: Kyselyn saatekirje	61
Liite 4: Avoimien kysymysten vastauksien aineiston analyysipolku	62
Liite 5: Hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen hyödyntäminen	63
Liite 6: Työalojen välisen yhteistyön kehittyminen	64
Liite 7: Seurakuntalaisen osallisuuden vahvistuminen	65
Liite 8: Yhteistyön vahvistuminen paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa	66

1 MEIDÄN KIRKKO? VAI MEIDÄN KIRKKO!

Seurakunta mielletään helposti maalliseksi organisaatioksi, mutta se on paljon enemmän. Seurakunnan muodostavat inhimilliset ihmiset, mutta seurakunta on Kristuksen elävä ruumis, jonka jäseniksi olemme kasteen kautta liitetyt. Espoon piispa Tapio Luoma on todennut vastaavan seuraavia termejä käyttäen: seurakunta ei ole mekanismi vaan organismi. Vaikka tehtäväroolimme seurakunnassa ovat erilaisia vapaaehtoistyöstä viranomaistoimintaan, kaikkia meitä tarvitaan tämän Kristuksen ruumiin rakentamiseen. (Luoma 2011.)

Kun seurakunta on siis organismi eikä mekanismi, mitkä tekijät mahdollistavat toiminnan organismina? Tärkeänä elementtinä elävänä yhteisönä toimimisessa on nähty yhteisöllisyys ja siitä kumpuava monenlainen osallistuminen. Yhteisöllisyys eli tiivistetysti me-henki (Koivumäki 2008, 108) onkin tämän opinnäytetyön keskeisin käsite. Ihminen etsii seurakunnasta Jumalan rakkautta, mutta etsintään liittyy myös toisen ihmisen kaipuu. Kirkkoamme haastavien ilmiöiden, kuten esimerkiksi maallistumisen ja individualismin lisääntymisen myötä yhteisöllisyys on kuitenkin kokenut muutoksen. Kaikilla suomalaisilla ei ole yhteyttä kirkkoamme. Osa heistä ei ehkä koe enää kaipuutakaan kirkon yhteyteen.

Seurakunnissa on yhteisöllisyyttä tietoisesti haluttu vahvistaa ja etsiä yhteisöllisyyttä lisääviä toimia. Kuopion ja Mikkelin hiippakunnan seitsemässä seurakunnassa toteutetussa Diakonian yhteisöllisyyden kehittämishankkeessa eli Koinonia-hankkeessa 2007–2009 pyrittiin yhteisöllisyyden lisäämiseen tietoisella toiminnan suunnittelulla. Kukin seurakunta kehitti yhteisöllisyyttä lisäävän toimintamuodon yhteisöllisyyden voimistamiseksi. Myös yhteistyökumppaneihin ja seurakunnan työalojen sisäiseen työyhteyteen kiinnitettiin erityistä huomiota. Tämä opinnäytetyö on kyseisen hankkeen seurantaraportti, jossa kartoitettiin Koinonia-hankkeeseen osallistuneiden seurakuntien työntekijöiden ja vapaaehtoisten kokemuksia hankkeen vaikutuksista yhteisöllisyyteen. Koska kyse oli nimenomaan kokemusten tutkimisesta, työote oli fenomenologinen. Kokemustieto kerättiin rajatulta vastaajajoukolta kyselylomakkeiden avulla. Tutkimus oli osittain kvantitatiivinen ja osittain kvalitatiivinen. Laadullinen aineisto analysoitiin teemoittelun avulla.

Ennen näitä opintoja olemme molemmissa olleet pitkään töissä julkisen hallinnon tehtävissä. Työhypoteesi nousi kokemuksiemme pohjalta: hankkeita toteutetaan yhä enenevässä määrin, mutta niistä harvoin jää yhteisön toimintaan mitään oleellista hankkeen päättämisen jälkeen. Hyvätkään hankkeet ja niiden toimintamuodot eivät helposti jalkaudu normaaliin arkitoimintaan hankkeiden päätyttyä. Voiko siis hankkeen avulla voimistaa yhteisöllisyyttä seurakunnan toiminnassa?

Tutkimuksen tulos on selkeä: vuosina 2007–2009 toteutettu Koinonia-hanke on lisännyt hankkeessa mukana olleiden seurakuntien työntekijöiden ja seurakuntalaisten yhteisöllisyyden kokemuksen tunnetta. Koska valittu yhteisöllinen toimintamuoto ja muut yhteistoiminnan muodot olivat kussakin seurakunnassa erilaisia, voidaan tästä päätellä, ettei yhteisöllisyyden lisäämisen keinoja voi määritellä yhteisön ulkopuolelta. Hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja voi hyödyntää, mutta kunkin seurakunnan on silti tehtävä omat toiminnalliset ratkaisunsa. Vaikka uudet toimintamuodot eivät jäisi elämään, silti toiminnalla on merkitystä yhteisöllisyydelle myönteisemmän asenneilmapiirin luomisessa. Yhteisöllisyyden lisäämisessä onkin pitkälti kyse osallisuuden kasvamisesta ja asenteiden avartumisesta. Rakenteelliset muutokset toimintakulttuurissa voivat olla tarpeen, jotta toiminta olisi läpinäkyvää ja aitoja kohtaamisen mahdollistavia tilanteita olisi tarjolla yhä useammalle seurakuntalaiselle.

Haastettu kirkko. Osallisuuden yhteisö. -strategian mukaan yhteisöllisyys, sen etsintä, toteutus ja toteutuminen ovat edelleen hyvin ajankohtaisia aiheita kirkossamme (Kirkon tutkimuskeskus 2012). Jos lähdetään keinotekoisesti synnyttämään ns. pikayhteisöjä, jossa asiakaslähtöisyys ja matalan kynnyksen toiminta ilman muuta sitouttamista ovat etusijalla, syntyy vain hetkellistä yhteisöllisyyttä. Näin on käynyt uskontososiologi Jens Schlamelcherin mukaan Saksan kirkossa. (Helander 2013, 23–27.) Mielestämme yhteisöllisyyden lisäämiseen tähtäävän toiminnan tulee siis kytkeytyä selkeästi kirkon hengelliseen perusolemuksen. Professori Eila Helander on todennut, että tutkitusti voidaan todeta tässä ajassa olevan tilausta kirkon eri tavoin toteutuvalle uskonnolliselle yhteisöllisyydelle. (Helander 2013, 23–27.) Uskonnolliselle yhteisöllisyydelle on siis tilausta ja yhteisöllisyyttä voidaan tietoisella työllä ja toiminnalla lisätä, siksi tähän kannattaa kirkon työssä panostaa. Meidän kirkko? voi tietoisesti työn avulla kirkon hengellistä perusolemusta laiminlyömättä vaihtua muotoon Meidän kirkko!.

2 KOINONIA-HANKKEEN VAIKUTUS

Diakonian yhteisöllisyyden kehittämishanke Koinonia 2007–2009 (jatkossa Koinonia-hanke) toteutettiin seitsemässä seurakunnassa Mikkelin ja Kuopion hiippakunnassa. Nämä seurakunnat olivat Anttola, Joutsa, Juva, Lapinlahti, Puumala, Sonkajärvi ja Tuusniemi. Hanke oli Diakonia-ammattikorkeakoulun koordinoima. Sen tavoitteena oli kehittää yhteisöllisyyttä valituissa seurakunnissa ja erityisesti niiden diakoniatyössä etsimällä yhteisöllisiä toimintatapoja ja vahvistamalla yhteistyötä valittujen seurakuntien sisällä, näiden välillä ja paikallisiin yhteistyökumppaneihin nähden. (Thitz 2009.) Hanke liittyi oleellisesti kirkon uusien strategioiden mukaiseen näkökulmaan, jossa kirkon jäsenten tarpeiden huomioimista ja seurakuntalaisten osallisuutta halutaan vahvistaa. Tämä strateginen näkökulma pakottaa myös seurakunnan työmuotoja muuttamaan toimintakulttuuriaan avoimempaan ja aktiivisempaan, seurakuntalaisten toiveita kuuntelevampaan suuntaan. (Thitz 2009.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, onko yhteisöllisyys jäänyt elämään Koinonia-hankkeen seurauksena hankkeeseen osallistuneissa seurakunnissa työntekijöiden ja vapaaehtoisten arvioimana. Selvitimme, ovatko seurakunnissa mallinnetut toimintamuodot yhä käytössä ja mitä hankkeesta seurasi yhteisöllisyyden rakentumisen kannalta. Kysyimme työalojen välisen yhteistyön kehittymisestä, seurakuntalaisen osallisuuden vahvistumisesta sekä yhteistyön vahvistumisesta paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa Koinonia-hankkeen päätyttyä.

Tutkimuskysymyksemme ovat hankkeen tavoitteiden pohjalta seuraavat:

1. Onko kukin seurakunta käyttänyt Koinonia 2007–2009 -hankkeessa nimettyä yhteisöllistä toimintamuotoa yhteisöllisyyden kehittämiseen?
2. Onko hankkeen pohjalta seurakunnassa vahvistunut
  - a) työalojen välinen yhteistyö
  - b) seurakuntalaisen osallisuus
  - c) seurakuntien ja paikallisten yhteistyökumppaneiden keskeinen yhteistyö.

Hankkeen tavoitteiden ja samalla tutkimuskysymysten selkiyttämiseksi eri seurakuntien hanketavoitteet on taulukoitu tämän opinnäytetyön liitteeksi (liite 1.)

Yleisesti tutkimustyössä pyritään aina jotenkin edistämään työelämän kehittämistä. Opinnäytetyössämme toivoimme löytävämme niitä toimia ja keinoja, joilla yhteisöllisyyttä oli seurakunnissa lisätty onnistuneesti tai mitä toimia yhteisöllisyyden lisäämiseksi mahdollisesti olisi kannattanut tehdä. Tämän asian avaamisesta voi olla apua usealle seurakunnan työntekijäryhmälle ja erityisesti diakoniatyölle paikallisseurakunnassa tehtävän työn käytännöissä.

Opinnäytetyön laadintaa koskevien ohjeiden mukaan tutkimuksen tavoitteita tulee tarkastella sekä työyhteisön/asiakkaiden näkökulmasta että opiskelijan oman ammatillisen kasvun kannalta (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 49.) Olemme molemmat töissä julkishallinnon palveluksessa (seurakunta ja kunta) ja omien henkilökohtaisten kokemuksiemme mukaan hankkeessa tavoiteltu toimintatapa tai käytäntö jää harvoin elämään olennaiseksi osaksi käytännön työtä hankkeen päätyttyä. Koska työ näyttää erityisesti sosiaalialalla yhä enenevässä määrin muuttuvan hankesidonnaiseksi, toivoimme löytävämme myös oivalluksia siitä, millä keinoin hanke voisi siirtyä osaksi arkikäytäntöjä. Mielestämme yhteisöllisyys on keskeinen osa seurakuntatyötä ja tulevana kirkon työntekijöinä voimme toivottavasti jollakin tavoin hyödyntää keräämäämme ja analysoimaamme tutkimustietoa tulevissa työtehtävissämme.

3 YHTEISÖLLISYYS

3.1 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Koinonia tarkoittaa yhteyttä, osallistumista ja jakamista: elävässä kirkossa kristityt oppivat toinen toisiltaan työskennellen yhdessä oikeudenmukaisuuden ja rauhan puolesta sekä kantaen yhdessä huolta Jumalan luomakunnasta. Koinonia ilmauksena esiintyy Uudessa Testamentissa ja jakamattoman kirkon sekä läntisen reformaation aikaisissa kirkon kuvauksissa. (Rusama 2009, 15–16.) Koinonia merkitsee yhteisvastuuta: kuormien jakamista, mutta sen rinnalla myös jokaisen vetämistä yhteisten lahjojen ja yhteisen ihmisarvon osallisuuteen (Hiilamo & Hiilamo 2007, 115). Kreikankielistä koinonia-sanaa käytetään sekä puhuttaessa yhteydestä Kristukseen ja Jumalaan että puhuttaessa

ihmisten keskinäisestä yhteydestä. Koinonia pitää sisällään ajatuksen, että kuulumme elämän yhteyteen toistemme kanssa, koska meillä on Kristuksen kautta yhteys Jumalaan. Koinonia pitää siis sisällään sekä ihmisen ja Jumalan välisen vertikaalisen (pystysuoran) yhteyden, johon kastettuina ehtoollisessa liitymme ja joka samalla avaa horisontaalisen (vaakasuoran) yhteyden toisiin kristittyihin (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2005, 5; 1. Kor. 10:16–17). Omassa tutkimuksessamme käytämme yhteisöllisyys-sanaa, mutta koinonia-sana on avattu, koska se on tutkittavasta hankkeesta käytetty nimitys.

Diakonia on kristilliseen rakkauteen perustuvaa palvelua ja sen lähtökohtana on Jeesuksen esimerkki ja opetukset (Veikkola 2002, 115) ”Niin kuin te tahdotte ihmisten tekevän teille, niin tehkää te heille.” (Luuk. 6:31). Kirkkolaki (1993, 1:2) määrittelee diakonian lähimmäisenrakkauden toteuttamisen osaksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon perustehtävää. Kirkkojärjestyksen (1991, 4:3) mukaan seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Diakonia on siis kristilliseen ihmiskäsitykseen ja uskoon perustuvaa ja sen motivoimaa toimintaa. Diakoniatyö perustuu kristillisen ihmiskäsityksen lisäksi seuraaviin arvoihin: välittäminen, luottamus, yhteisöllisyys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010a). Jari Jolkkonen (2006, 118–126) esittää diakonian erilaisina annettuina palvelutehtävinä. Palvelu voi olla Jumalan rakkauden ilmaus tai erityinen käsky. Se voi olla Kristuksen antama tehtävä ja esimerkki tai Jumalan valtakunnan merkki ja esimaku. Palvelutehtävä voi toimia myös kirkon todistuksena ja julistuksen uskottavuuden takaajana.

Yhteisöllisyys voidaan määritellä monin eri tavoin. Sosiaalitieteissä viitataan yleisesti maantieteelliseen alueeseen, ihmisiä yhdistäviin suhteisiin ja ihmisten väliseen jatkuvaan vuorovaikutukseen tutkittaessa yhteisöjä ja korostetaan yhteisöjen symbolisena luonteena yhteenkuuluvuuden ja samankaltaisuuden kokemista (Saastamoinen 2001, 166–167; Kuusela 2001, 304–305). Kuusela (2001, 304–327) kirjoittaa sosiaalipsykologian näkökulman pitävän sisällään yhteisöllisyyden keskeisinä elementteinä sosiaalisen identiteetin rakentumisen, ihmisten vuorovaikutuksen sekä ryhmätoiminnan. Lehtonen (1990, 23–24) korostaa yhteisöllisyyttä yhtäältä vuorovaikutuksellisenä toimintana, joka muotoutuu konkreettisen tekemisen kautta sekä toisaalta yhteenkuuluvuuden tunteena,

joka kehittää symbolista yhteyttä ja nämä kaksi, toiminta ja tunne, vahvistavat toinen toisiaan. Yhteisenä tekijänä yhteisöllisyyden rakentumiselle voitaneen pitää vuorovaikutuksellisuutta sekä tunnepohjaista kokemusta. Yhteisöllisyydessä on aina läsnä kokemuksellisuus, joka haastaa tämän käsitteen määrittelyä. Yhteistä määrittelylle on kuitenkin se, että aina siinä on mukana ihmisiä, joilla on jokin yhdistävä tekijä (Kilpeläinen 2012, 15; 20).

Yhteisöllinen toimintatapa liittyy saumattomasti yhteisöllisyyteen, se on tapa toimia yhteisöllisyyttä vaalien. Se liittyy Roineen, Puusniekan, Luopan, Kinnusen ja Jokelan (2011) esille tuomaan yhteisölliseen toimintakulttuuriin, joka voidaan määritellä kolmen osatekijän kautta. Näitä ovat kokemus osallisuudesta, osallistuminen toimintoihin sekä vuorovaikutusten toimivuus. Näin se linkittyy myös Päivi Thitzin (2006b, 94–95) esille tuomaan, kaikessa seurakunnan toiminnassa läsnä olevaan yhteisöllisyyteen, joka tulee esille niin yksilökohtaamisissa kuin ryhmätoiminnoissa.

Osallisuus ja tunne osallisuudesta rakentuvat vuorovaikutuksesta yhteisön kanssa, kokemus kuulumisesta johonkin ja hyväksyntä seurakunnan jäsenenä vahvistavat osallisuuden tunnetta. Osallisuudessa on kyse ihmisen henkilökohtaisten lahjojen saamisesta yhteiseen käyttöön. Yhteisön jäsenten moninaisuuden hyväksyminen, erilaisuuden sietäminen ja näkyväksi tekeminen rakentavat osallisuutta. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012a.) **Osallisuus liittyy oleellisesti yhteisöllisyyteen.** Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. -strategiassa (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007) määritellään kristittyjen yhteisölle tunnusomaiseksi keskinäinen yhteys, osallisuus. Arkkipiispa Jukka Paarma (2009, 5) selittää tätä osallisuuden käsitettä Uuden Testamentin kuvalla seurakuntayhteisöstä Kristuksen ruumiina. Siinä jokaisella jäsenellä on ensiksikin oma paikkansa ja tärkeä tehtävänsä. Toiseksi yhteisön on oltava avoin ja tasavertainen erilaisille jäsenilleen, annettava siis tilaa ihmisten erilaisille kyvyille ja taidoille ja kolmanneksi yhteisö on välittävä ja huolta pitävä sekä onnistumisista iloitseva. Ensimmäisen Korinttilaiskirjeen (12:26) sanoin ”jos yksi jäsen kärsii, kärsivät kaikki muutkin jäsenet, ja jos yksi jäsen saa osakseen kunniaa, iloitsevat kaikki muutkin sen kanssa.”

Toimintakulttuurin keskeiset päätekijät ovat virallinen (näkyvä) ja epävirallinen (näkyvätön) toiminta. Toimintaa ohjaavat erilaiset normit, säännöt ohjeet, arvot ja uskomukset ja toimintakulttuuriin kohdistuu perinteiden vaalimisen ja vakauden ylläpitämi-

sen lisäksi samanaikaisesti aktiivinen ajassa elämisen ja ennakkoluulottoman uudistamisen vaade. (Hursti 2011.) Hämäläisen mukaan (Hursti 2011) toimintakulttuurilla tarkoitetaan vallitsevia epävirallisia ohjeita, tottumuksia, toimintatapoja ja normeja sekä yhteisön jäsenten välisiä epävirallisia valtasuhteita ja arvostuksia, jotka ohjaavat yhteisön jokapäiväistä toimintaa, vaikka ne tiedostetaan usein varsin huonosti. Toimintakulttuuri ohjaa toimintaa enemmän kuin viralliset säädökset ja tavoitteet. Muutos toimintakulttuurissa tapahtuu yleensä hitaasti, mutta on väistämätön, sillä toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti (Puusa, Mönkkönen & Kuittinen 2010). Vapaaehtoistoiminnan hyvä organisointi on yksi osallistuvaa toimintakulttuuria edistävä rakenne (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a.b).

Työala tarkoittaa seurakunnassa asiakaskohderyhmälähtöisesti tai sisällöllisesti rajattua työaluetta. Asiakaskohderyhmän mukaan rajattuja työalueita ovat esimerkiksi lapsityö, varhaisnuorisotyö, nuorisotyö, rippikoulutyö, diakoniatyö tai lähetystyö ja sisällöllisesti rajattuja työaloja ovat esimerkiksi musiikkityö, tiedotus tai hallinto.

3.2 Yhteisöllisyyden tieteellinen ja uskonnollinen merkitys

Jo Aristoteleen ajoista lähtien on mietitty syitä ihmisen toimintaan yksilönä ja yhteisönä eri näkökulmista, kuten vaikkapa biologian avulla. Klassisena ongelmana on pidetty esimerkiksi altruismia eli epäitsekkästä toimintaa, joka ei tähtää oman edun tavoitteluun. Ihmisenisäkkään käyttäytyminen on poikkeavaa muista nisäkäslajeista, sillä altruistisesti käyttäytyy ainoastaan ihminen. (Kuusela 2007, 8.) Myös sosiologiassa ja sosiaalipsykologiassa tutkitaan yhteiskuntaa ja yksilöä sekä niiden suhdetta toisiinsa. Sosiologian painopiste on sosiaalipsykologiaa enemmän yhteiskunnallisten rakenteiden tutkimisessa (Helsingin yliopisto, i.a.) Sosiaalipsykologia puolestaan tarkastelee yksilön ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutussuhdetta ja tällöin tarkastelun kohteena voi olla yksilön sisäinen, yksilöiden tai ryhmien välinen tai yhteiskunnallinen taso. (Kuusela 2007, 8–24.) Kummankin tieteenalan kautta voi löytää näkökulmia yhteisöllisyyteen.

Sosiaalitieteissä yhteisöjen merkitystä ja yhteisöllisyyttä on tutkittu jo 1800-luvulta lähtien. Saksalainen tiedemies Ferdinand Tönnies julkaisi pääteoksensa *Gemeinschaft* (Community, yhteisö) und *Gesellschaft* (Society, yhteiskunta) 1887. *Gemeinschaft* tar-

koitti Tönniesin mielestä yksilöiden ja ryhmien välille muodostuvaa sitoutumisen, huolenpidon ja solidaarisuuden sävyttämään yhteisöä, jonka perustana on ystävyys ja yhteisön jäsenyys. Gesellschaft:ssa keskiössä puolestaan olivat työ ja yksilöiden edut. (Tönnies 2001, 17–21.) Tönniesin tekemään jakoon on suhtauduttu myös kriittisesti. Esimerkiksi Heikki Lehtosen mukaan Gemeinschaft-yhteisöllisyys on idealisoitu tavoite, mutta ei todellinen yhteisöllisyyden muoto (Lehtonen 1990, 36). Yhteisöllisyydellä ja yhteisöllä saatetaan tarkoittaa myös henkistä yhteisyyttä eli kokemusta yhteisestä. Tällöin yhteisö on hyvältä tuntuva ideaalikuva, jota kaivataan turvallisuuden tunteen synnyttämisen takia (Bauman 2001, 1–3, 92, 144). Sekä Lehtosen että Baumanin mukaan yhteisöllisyyttä ei ehdottomasti saa sekoittaa sosiaaliseen kanssakäymiseen yleensä (Lehtonen 1990; Bauman 2001).

Nykyinen muuttuva maailma on sosiaalitieteiden näkökulmasta erityisen mielenkiintoinen. Nykypäivän yhteisöllisyydestä on kirkkososiologi Eila Helander todennut, että yhteiskunnan kehitys on heiluriliikettä osallistumisen ja yksilön itseensä keskittymisen välillä. Nykyajalle on olennaista arvaamattomuus ja muutokset rakenteissa, arvoissa ja normeissa. (Helander 2013, 24.) Helanderin mukaan puolalainen sosiologi professori Piotr Sztompka on arvioinut perinteeseen ja rituaaleihin tukeutumisen olevan yksi keino tulla toimeen jatkuvasti muuttuvan ja arvaamattoman elämän kanssa. Myös informaation jatkuva kasvu ovat leimallisesti läsnä nykypäivässä. (Helander 2013, 24.)

Muuttuvassakin maailmassa yhteisöllisyyden peruskysymys on kuuluminen. Yhteisöllisyys pohjaa yhteiseen kokemukseen, kokemista tukevien samojen arvojen ja yhteisten päämäärien etsintään. (Helander 2013, 24.) Yhteisöllisyys ei kuitenkaan ole rajatonta. Yksilöt muovaavat yhdessä käytäntöjä, jotka luovat yhteisölle pysyvyyden. Samalla määritellään myös yhteisöllisyyden rajat. Kun perinteinen yhteisöllisyys muodostui kyllien, yhteisen historian ja arjen käytäntöjen mukaan, modernit yhteisöt voivat perustua esim. työnjakoon. Samoin yhteisölliset projektit voivat synnyttää yhteisön. Projektien tavoitteet voivat olla täysin vastakkaisia. Toisaalta projektin kautta voidaan hakea muutosta yhteisön toimintaan tai projektin tarkoituksena on estää muutosta syntymästä. (Tuomi 2005, 160.)

Yhteisöllisyys ja osallisuus kiinnittyvät toisiinsa läheisesti, sillä molemmissa teologinen uskon ulottuvuus on keskeinen ja yhdistävä tekijä (Seppo Karppinen, henkilökohtainen

tiedoksiäntö 4.9.2013). Kuten yleisesti yksilöiden käyttäytymisessä, myös uskonnollisessa yhteisössä yhteisöllisyyden perusta on kuuluminen johonkin (Helander 2013, 24). Seurakunnassa tuo yhteisöllisyys syntyy osallistumisen ja yhdessä toimimisen lisäksi yhteisen uskonnollisen kokemuksen myötä (Thitz 2006a, 83). Keskeistä uskonnon yhteisöllisyydelle on oletus siitä, että on myös muita, jotka uskovat ja tuntevat samoin kuin itse. Tämä on uskonnon yhteisöllisyyden ydin, joka vahvistuu yhteisten rituaalien myötä. (Lehtonen 2005, 78.) Tuomo Mannermaa toteaa, että yhteisöllisyyttä kuvataan varhaiskirkon ajasta alkaen seurakunnan ominaisuudeksi kollektiivisen elämäntavan ohella. Koko olemassaolonsa ajan kristillinen kirkko on toiminut yhteiskunnassa yhteisöllisyyttä vahvistavana rakenteena. Yhteisöllisyys on läsnä kaikessa seurakunnan toiminnassa sekä työntekijän ja seurakuntalaisen kohtaamisessa että erilaisissa ryhmätöihinnoissa. (Thitz 2006b, 94–95.) Käsitteenä yhteisöllisyys on jossain määrin kaksijakoinen (ambivalentti), sillä se sisältää yhtäaikaaisesti ajatuksen paikallisuudesta ja osallisuudesta mutta tämän lisäksi myös ajatuksen universaalista yhteisöllisyydestä (Delanty 2003, 12).

Uskonnollinen yhteisöllisyys poikkeaa muusta yhteisöllisyydestä siten, että tuonpuoleisuus on yleensä läsnä uskonnollisuudessa ja sitä kautta myös uskonnollisessa yhteisöllisyydessä. Lisäksi uskonto on kielellisenä ilmiönä yhteisöllinen asia ja merkitsevää on se, miten yhteisö oppii ja siirtää uskonnollisen kielen seuraaville sukupolville. (Helander 2013, 23; Lehtonen 2005, 61.) Yhteenkuuluvuus ei välttämättä ole ehto yhteisöllisyydelle, vaan sen rakentuminen on enemmänkin kiinni viestinnän ja yhteisten käytäntöjen varassa (Lehtonen 2005, 75) Helanderin (2013) mukaan yhteisöt rakentuvat merkityksen ja identiteetin etsimiseen, paikallisen vuorovaikutuksen sijaan. Yhteisöllisyys rakentuu yhteisestä kokemuksesta, sitä tukevista arvoista ja yhteisestä päämäärästä. Tässä kohtaa on huomattava sukupolvien erot, jotka luovat erilaisia tarpeita liittyen uskoon ja yhteisöllisyyteen. (Helander 2013, 25.) Luterilaisen käsityksen mukaan kirkko on yhteisönä olemassa ennen sen yksittäistä jäsentä. Kuuluessaan yhteisöön ja eläessään siinä, kristitty voi pysyä Jumalan pelastavan toiminnan piirissä. (Lehtonen 2005, 79.) Kirkon tarjoamalta yhteisöllisyydeltä on lupa odottaa tilaa tuonpuoleiselle todellisuudelle ja huolehdittava siitä, että evankeliumi tulee esille kaikessa kirkon toiminnassa (Helander 2013, 26).

3.3 Aikaisemmat tutkimukset

Lehtori Päivi Thitzin pro gradu -tutkielma *Diakonian yhteisölliset merkitykset* on valmistunut Kuopion Yliopistolle vuonna 2005 ja se on julkaistu *Diakoniammattikorkeakoulun B Raportteja* sarjassa vuonna 2006. Koinonia-hankkeen teemoihin perustuvia opinnäytetöitä on valmistunut useita. Avaamme näistä Hanna Antikaisen ja Leila Kauhasen (2008) opinnäytetyötä *Avoimesti kutsuvaa, turvallisesti tukevaa ja lähimmäisyyteen kasvattavaa* sekä Hanna Kokkomäen ja Hanna Mäkisen (2009) opinnäytetyötä *Mistä on yhteisöllisyys tehty?* Ulla Palolan vuonna 2013 valmistunut opinnäytetyö *Taulumäen kirkon yhteisöllisestä messu-uudistuksesta osallistujien näkökulmasta tuo mielestämme tässä ajassa näkyviin yhden vastauksen yhteisöllisyyden etsintään.*

Päivi Thitzin (2006a, 34, 82) pro gradu –tutkielma *Diakonian yhteisölliset merkitykset* tarkastelee yhteisöllisyyden näyttäytymistä seurakunnan diakoniatyössä ja miten kirkon virallisten linjausten ja diakoniatöiden arjessa rakentuvat tulkinnat diakonian yhteisöllisyydestä kohtaavat. Thitzin (em.) pro gradu tutki diakonian yhteisöllisyydelle antamia merkityksiä symbolisen interaktionismin viitekehyksessä laadullisen tutkimusmenetelmän avulla. Tutkimusaineisto kerättiin Puolangan seurakunnan työntekijöiden sekä muiden diakoniatyössä mukana olleiden teemahaastatteluilla. Yhteisöllisyyden syvempään ymmärrykseen pyrittiin aineiston analysoinnissa siten, että haastatteluaineistoa ”keskustelutettiin” yhteisöllisyyden teoreettisten määrittelyiden kanssa. Tämän lisäksi tarkasteltiin seurakunnassa esille tuotuja tulkintoja yhteisöllisyydestä kirkon virallisia diakoniatyön linjauksia vasten. Tutkimus toi esille diakonian yhteisöllisyyden kolme toisiinsa liittyvää elementtiä: henkilökohtaiset kohtaamiset, vuorovaikutuksen jatkuvuuden ja yhteistoiminnan sekä yhteisössä rakentuvan jaetun merkityksmaailman. Omaleimaisuus diakonian yhteisöllisyydelle rakentuu näiden elementtien sisällä läsnä olevasta hengellisestä ulottuvuudesta, jossa yhteisöllisyyden rakentumiseen vaikuttaa samanaikaisesti sekä ihmisten keskinäinen että ihmisen ja Jumalan välinen suhde. (Thitz 2006a.)

Hanna Antikainen ja Leila Kauhanen (2008, 2) käsittelevät opinnäytetyössään diakoniatyöntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia yhteisöllisyydestä otsikolla *Avoimesti kutsuvaa, turvallisesti tukevaa ja lähimmäisyyteen kasvattavaa*. Opinnäytetyössä vertailtiin diakoniatyöntekijöiden kokemuksia yhteisöllisyydestä maaseutumaisessa ja kaupunkimai-

sessä työympäristössä. Suuria eroja yhteisöllisyyden kokemisessa ei juuri ollut, mutta tulokset vahvistivat kuitenkin ajatusta, että maaseudulla yhteisöllisyys yleisesti ajateltuna on vahvempaa ja näkyvämpää. Tutkimustulos osoitti vuorovaikutuksen, lähimmäisenrakkauden ja kirkon sanoman olevan keskeisiä yhteisöllisyyttä rakentavia elementtejä diakoniatyössä. Opinnäytetyön empiirinen tutkimus toteutettiin sekä kvalitatiivisella että kvantitatiivisella menetelmällä (Antikainen & Kauhanen 2008, 21).

Hanna Kokkomäki ja Hanna Mäkinen (2009) kartoittivat opinnäytetyössään Mistä on yhteisöllisyys tehty? Koinonia-hankkeessa mukana olleiden seurakuntalaisten ja seurakunnan työntekijöiden kokemuksia yhteisöllisyydestä ja heidän kehittämisideoitaan siitä, millä tavalla seurakuntalaisten osallisuutta voitaisiin vahvistaa. Tutkimustuloksen mukaan seurakunnan työntekijät ja seurakuntalaiset kokivat yhteisöllisyyden toteutuvan seurakunnassa yhdessä tekemisen ja erilaisten seurakunnan toimintojen kautta. Yhteisöllisyyden kehittämisen avaimina nähtiin toiminto- ja osallistumismahdollisuuksien lisääminen. Osallisuus lisääntyy ottamalla huomioon seurakuntalaisten toiveet ja taidot toimintaa suunnitellessa. Yhteistyö ja toisten huomioonottaminen koettiin merkittävinä tekijöinä yhteisöllisyyden luomisessa. Opinnäytetyön kyselyjen vastausten analysointi tehtiin käyttäen sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. (Kokkomäki & Mäkinen 2009.)

Ulla Palolan (2013) kvantitatiivisessa kyselytutkimuksessa selvitettiin Jyväskylän seurakunnan Taulumäen kirkon yhteisöllisyyteen pyrkivän messu-uudistuksen saamaa vastaanottoa seurakuntalaisilta. Tavoitteena oli vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta ja tuoda jumalanpalvelus lähemmäksi ihmisten arkea. Keinoja tähän haettiin esimerkiksi esirukouksen painottamisella, vaihtelevalla musiikkiprofiililla ja yhteisen jakamisen hetkellä, jossa kokoonnuttiin saarnan jälkeen kirkon takaosaan tarjoilun ja ajatusten vaihdon merkeissä. Messuvieraat, jotka kävijäprofiilin mukaan poikkesivat normaalista kirkkovierasjoukosta nuorten aikuisten korkealla osallistumisprosentilla, kokivat messun toteutuksen pääosin onnistuneena. Erityisen tärkeäksi yhteisöllisyyden rakentumisessa tutkimus nosti seurakuntalaisten aktivoimisen vapaaehtoisiksi. (Palola 2013.) Mielestämme Palolan (2013) opinnäytetyö tuo hienosti esille sen, että seurakunnissa tehdään voimallisesti töitä yhteisöllisyyden lisäämiseksi ja seurakuntalaisten tavoittamiseksi uusien keinoin.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Koinonia-hankkeen jälkeen seurakuntakentässä oli tapahtunut muutoksia: Juvan, Puumalan ja Joutsan seurakunnat olivat säilyneet itsenäisinä seurakuntina. Anttolan seurakunta oli hankkeen ja seurantaraportin aikana osa Mikkelin seurakuntayhtymää. Sonkajärven seurakunta oli liittynyt vuoden 2011 alusta osaksi Ylä-Savon seurakuntayhtymää samoin kuin Lapinlahden seurakunta. Tuusniemen seurakunta oli yhdessä Kaavin, Juankosken ja Tuusniemen seurakunnan kanssa muodostanut Järvi-Kuopion seurakunnan 1.1.2011 alkaen. Vaikka seurakunnissa on sekä kuntaliitoksista että muista syistä tapahtunut hallinnollisia muutoksia, seurakuntalaiset ja paikallisseurakunnissa tehtävä työ eivät ole hävinneet näiden muutosten myötä. Tämän takia kaikki hankkeessa mukana olleet seurakunnat ovat mukana tässä seurantatutkimuksessakin.

4.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmän muodostivat seurakuntien kirkkoherrat tai alue seurakuntien papit, mikäli seurakunta oli Koinonia-hankkeen jälkeen liittynyt osaksi seurakuntayhtymää tai toista seurakuntaa. Lisäksi kohderyhmään kuuluivat hankkeessa mukana olleet diakoniatyöntekijät sekä vapaaehtoiset seurakunta-aktiivit (työparit), sillä Koinonia-hankkeen painopiste oli ollut erityisesti diakoniatyössä. Koska työntekijät olivat osittain vaihtuneet samoin kuin seurakunta-aktiivit, vastaajat olivat osittain eri henkilöitä kuin hankkeen toteuttamisessa mukana olleet. Tutkimuksen kannalta vastaajien vaihtumisella ei ollut merkitystä, sillä tarkoituksena oli tutkia kokemuksia hankkeen jälkeisestä yhteisöllisyyden tunteesta seurakunnissa.

Kysely lähetettiin jokaiseen seitsemään Koinonia-hankkeessa mukana olleeseen seurakuntaan kirkkoherralle tai aluepapille sekä Koinonia-hankkeessa mukana olleille diakoniatyöntekijöille tai mikäli hän ei enää työskennellyt seurakunnassa, seurakunnan nimeämälle diakoniatyöntekijälle. Diakoniatyöntekijät puolestaan nimesivät kyselyyn osallistuvat seurakunta-aktiivit. Kohderyhmän koko oli 22 henkilöä, sillä Joutsan seurakuntaan kysely lähti kahdelle diakoniatyöntekijälle.

4.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Lähestyimme tutkimusaiheitamme sekä kvalitatiivisen (laadullisen) että kvantitatiivisen (määrällisen) tutkimuksen kautta. Päädyimme tutkimuksessamme tähän metodiseen triangulaatioon eli monimenetelmäisyyteen, sillä pyrimme kokonaisvaltaisen kuvan hahmottamiseen vastaajien subjektiivisista kokemuksista yhteisöllisyyteen ja sen toteutumiseen seurakuntayhteisössä. (Hirsjärvi ym. 2009, 135–137; Ronkainen ym. 2011, 46–47.)

Kvalitatiivinen tutkimus on Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 160–161) mukaan luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimuskysymyksen ”lukkoon lyönti” on siinä mielin varauksellista, että samalla varaudutaan tutkimustehtävän muutoksiin tehtävän edetessä (Hirsjärvi ym. 2009, 125–126). Tutkijan omat arvolähtökohdat muovaavat sitä, miten tutkittavaa ilmiötä yritetään ymmärtää. Tutkimustulokseen ei näin ollen ole perinteisen objektiivisuuskäsitteen mukainen vaan ehdollinen selitys johonkin aikaan ja paikkaan rajoittuen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa kerätty tieto on saatettava taulukkomuotoon tilastollisesti käsiteltäväksi. Päätelmät kvantitatiivisesta tutkimuksesta esitetään määrin ja tulosten tilastollisen merkittävyyden lukemin. Tavallista on koehenkilöiden tai tutkittavien henkilöiden tarkka määrittely: määritellään perusjoukko, josta otetaan otos, jonka tulokset pätevät koko määritellylle perusjoukolle. (Hirsjärvi ym. 2009, 139–140.) Omassa tutkimuksessamme rajasimme otoksen hyvin tarkasti hankkeeseen osallistuneiden seurakuntien kirkkoherroihin (osa nykyisiä aluepappeja), diakoniatyöntekijöihin ja nimettyihin seurakunta-aktiiveihin.

Kokemuksia ei kuitenkaan voi tutkia empiirisesti ilman kohderyhmän omaa kuvausta kokemuksistaan (Perttula & Latomaa 2009, 140). Tutkimuksemme pohjavire oli fenomenologinen, sillä fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita kokemuksen tutkimisesta ja korostetaan kokemuksen subjektiivisiä merkityksiä eli ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteensa (Ronkainen ym. 2011, 98.) Kokemuksen empiirisessä tutkimuksessa aineisto olisi pyrittävä keräämään kohderyhmältä tiedonhankintatavalla, jossa kokemukset ovat parhaiten kuvattavissa (Perttula & Latomaa 2009, 154). Aineistokeruun

kannalta ehkä kaikkein luonnollisin kokemuksen keräystapa olisi ollut tässä opinnäytetyössä haastattelu. Rajallisen aikataulun ja resurssiemme takia päädyimme kohderyhmälle suunnattuun puolistrukturoituun kyselyyn, joka toimitettiin vastaajille sähköisessä muodossa Webropol -kyselynä tai postitse.

Kyselylomakkeen avulla voi myös kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkia kokemuksia ja siksi keräsimme aineistomme kyselylomakkeella. Tämä täyttää myös kokemuksiin liittyvän tutkimuksen tärkeän ehdon, jonka mukaan aineistoon on voitava aina palata (Perttula & Latomaa 2009, 140). Fenomenologisessa eli kokemuksiin perustuvassa tutkimuksessa tutkija pyrkii olemaan sosiaalisesti neutraali. Tämä edellyttää siis jollakin tavalla passiivisempaa ja vähemmän vuorovaikutuksellista suhdetta tutkimukseen osallistuviin henkilöihin kuin hermeneuttisessa tai narratiivisessa tutkimuksessa. (Perttula & Latomaa 2009, 155.) Tältäkin kannalta katsottuna kyselylomake oli tässä opinnäytetyössä hyvä valinta. Teemojen mukaan jaoteltu kysymyslomake, jossa oli sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä, on tämän suunnitelman liitteenä (liite 2).

Kyselylomakkeella yhteisöllisyyttä lähestyvät kysymykset arvoettiin viiteen eri väitevahvuuteen: ”täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä”, näiden väitevahvuuksien lisäksi vastaajalla oli mahdollisuus valita ”en osaa sanoa” mikäli hänellä ei ole ollut omakohtaista kokemusta asiasta. Tätä mielipideväittämissä käytettyä asenneasteikkoa kutsutaan Likertin asteikoksi ja se on tavallisesti 4- tai 5-portainen järjestysasteikon tasoinen asteikko (Puhakka 2005). Lisäksi kysyimme yhteisöllisyyden merkitystä seurakunnissa Osgoogin asteikkoa käyttäen, vastaaja sijoitti vastauksensa asteikolle 1-5 siten, että 1=vähäinen merkitys ja 5=suuri merkitys. Osgoogin asteikkoa käytettäessä vastausvaihtoehdot ovat joko 5- tai 7-portaisia ja asteikon ääripäinä ovat vastakkaiset adjektiivit. (Puhakka 2005.) Väitteet pystyi ohittamaan vastaamatta kysymyksiin tai valitsemalla vaihtoehdon ”en osaa sanoa”. Tällä pyrittiin tekemään vastaaminen mahdollisimman helpoksi ja miellyttäväksi vastaajalle, eikä vastaajaa näin ollen pakotettu valitsemaan vastausta anetuista vaihtoehdoista.

Antaaksemme kohderyhmälle mahdollisuuden ilmaista näkemyksiään tarkkaan määriteltä kyselylomaketta laajemmin, lisäsimme kyselyyn avoimia kysymyksiä. Vältimme haastattelutilanteessa tutkijaan liittyvän häiritsevän käyttäjän käyttämällä kirjallista kyselyä,

estäen täten omien kokemustemme ja tulkintojemme välittämistä haastateltaville (Perttula & Latomaa 2009, 155). Koska kyselylomakkeen ulkonäkö ja kysymysten hyvä suunnittelu lisää kohderyhmän vastausten määrää, pyrimme saamaan kyselystä kiinnostavan, napakan ja oleellisia asioita kysyvän (Hirsjärvi ym. 2009, 165–188). Lähetimme kyselyn pääosin (n=17) sähköpostilla kyselyn vastaanottajille. Koska suurimmalla osalla vapaaehtoisista seurakuntalaisista (n=5) ei ollut mahdollisuutta vastata kysymyksiin sähköisesti, lähetimme heille kyselyn kirjeitse saateen kera (liite 3). Seitsemän kyselyyn kutsuttua Webropol-vastaajaa (n=17) jätti vastaamatta, neljä heistä avasi kyselyn, mutta ei palauttanut sitä ja kolme vastaajaa jätti kyselyn avaamatta. Kirjeitse saadut vastaukset (n=5) syötimme Webropol-ohjelmaan vastausten saavuttua.

Vastausten ohjelmaan syöttämisen jälkeen tulostimme kyselyn kootut vastaukset ja luimme ne. Tätä tehdessämme huomasimme, että kysymyksenasettelussamme oli ollut pieniä epä johdonmukaisuuksia sekä puutteita. Esimerkiksi taustatietokysymyksissä olimme käyttäneet termin diakoniatyöntekijä sijaan nimitystä diakoni, vaikka kysely lähetettiin myös diakonisoille. Tästä saimme myös palautetta yhdeltä vastaajalta, joka jätti asematiedon tyhjäksi. Täydensimme tämän vastaajan asematiedoksi ”diakoni”, jotta kyselyn vastaajajoukon (N=15) taustatiedot olisivat mahdollisimman kattavat tutkimuksen ristiintaulukoinneissa.

Emme kyselyssämme huomioineet myöskään sitä, että vastaajalle olisi ollut syytä suljetuissa kysymyksissä antaa mahdollisuus ottaa selkeämmin kantaa myös hankkeen mahdollisiin negatiivisiin vaikutuksiin. Kyselyssä väitteemme olivat pääosin yhteisöllisyyttä tukevia väitteitä, joihin negatiivisen vastauksen pystyi antamaan valitsemalla vastausvaihtoehdon ”jokseenkin eri mieltä” tai ”täysin eri mieltä”. Kysyimme taustatietoja lukuun ottamatta jokaisessa teemassa vain yhden negatiivisesta lähtöoletuksesta kumpuavan kysymyksen: ”En ole havainnut mitään muutosta...” tai työyhteisöihin liittyen ”Työyhteisössämme ei ole yhteisöllisyyttä, vaan ...”. Negatiiviset vaikutukset sai halutessaan ilmaista avoimissa kysymyksissä, joiden vastausmerkkijonon pituus oli rajattu 1000 merkkiin.

4.3 Aineiston analysointi

Erilaiset aineistotyytit edellyttävät erilaisia analyysitapoja. Koska kyselyssämme kysyimme sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä, analyysissä käytettiin metodista triangulaatiota (Hirsjärvi ym. 2009, 233.) Riippumatta aineistotyyppistä analysoinnissa aineistosta pyritään löytämään olennainen ydin ja ymmärtämään ilmiötä syvällisesti varmistuen tutkimuksen luotettavuus. Aineiston analysoinnin eri vaiheissa on lisäksi tehtävä johtopäätöksiä. Oleellista tilastolliselle tutkimukselle on myös se, että tutkimustulokset esitetään tutkimuksen lukijalle mahdollisimman havainnollisesti, helposti ja yksikäsitteisessä muodossa. (Pihlaja 2004, 39.) Tähän pyrimme viemällä monivalintaväittämiä sisältävät kysymykset janapalkille, josta yhdellä silmäyksellä selviävät eri vaihtoehtojen jakaumat.

Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä on sisällönanalyysi, joka voidaan liittää lähes kaikkiin erilaisiin laadullisen tutkimuksen analyysikokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Laadullisen aineiston analysointiin valitsimme fenomenologiseen tutkimusotteeseen sopivan teemoittelun. Sen avulla pyritään ymmärtämään tekstin merkitystä ja kokoamaan tiettyihin aihekokonaisuuksiin sijoittuvat sisällöt. (Hirsjärvi ym. 2009, 165–166; Helakorpi 1999, 71). Tutkimuksen avoimiin kysymyksiin saatujen aineistojen luokittelu on analyysin tekemisessä keskeistä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232). Tutkimusaineistosta pyritään näkemään merkityskokonaisuuksia ja tutkija voi tarkastella saatuja tuloksia mistä tahansa tutkimuksellisesti merkityksellisestä näkökulmasta. (Laine 2010, 40–44.) Merkityksiä tutkittaessa joku toinen olisi omista lähtökohdistaan voinut päätyä toisenlaisiin tulkintoihin.

Osittainkin strukturoitu kyselyaineisto johtaa useimmiten kvantitatiivisiin analyysimenetelmiin (Yli-Luoma 2001, 29–34), niin myös meidän opinnäytetyössämme. Kvantitatiivisessa aineistossa analysointi on tietyllä tavalla kvalitatiivista analysointia yksinkertaisempaa, koska tutkittu tieto saadaan numeroina. Tutkija tulkitsee ja selittää olennaisen tutkimustiedon kuvaten sanallisesti, miten eri asiat liittyvät toisiinsa tai miten ne eroavat toisistaan. (Vilkkä 2007, 14.)

Kyselyssämme emme tarjonneet tilaisuutta vastata muiden kuin mallinnettujen toimintojen jatkumiseen, vaikka mallintamattomiakin toimintoja seurakunnissa oli ja ne ovat

saattaneet jatkua. Teimme myös havainnon, että sana yhteistyökumppanit olisi ollut syytä avata vastaajille, sillä työntekijöille se näyttäytyi avointen vastausten antaman tiedon kautta myös eri työaloina tai naapuriseurakuntana ja seurakunta-aktiivit vastasivat kysymykseen niukasti. Meidän ajatuksemme Koinonia-hankkeen pohjalta oli, että yhteistyökumppanit ovat esimerkiksi paikallisia yrittäjiä, järjestöjä tai kuntasektorin edustajia.

Lukiessamme vastauksia jaottelimme kysymykset suoraan määrällisiin ja laadullisiin kysymyksiin. Aloitimme analyysin taustatiedoista ja siirryimme määrällisten kysymysten kautta laadullisiin kysymyksiin. Tutkimuksessamme käytettyjä suoria lainauksia vastauksista ei yksilöity vastaajan asemaan tai seurakuntaan vastaajan anonymiteetin suojaamiseksi.

4.4 Tutkimusluvat ja työelämäsopimus

Koska tämä opinnäytetyö koski useita seurakuntia, tarvitsimme tutkimusluvan kustakin hankkeessa mukana olleesta seurakunnasta. Luvan saamiseksi otimme yhteyttä kunkin seurakunnan kirkkoherraan. Kirkkoherrojen antamien tietojen perusteella lähetimme kyselyt myös diakoniatyöntekijöille, jotka välittivät puolestaan seurakunta-aktiivien yhteystiedot edelleen käyttöömmme. Kyselylomakkeen toimittamisen yhteydessä annoimme kirjallisesti tietoa tutkimuksen tarkoituksesta. Erityisesti painotimme, että kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti jokaisen tietosuojaa kunnioittaen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 27–28.) Vaikka korostimme vapaaehtoisuutta, yritimme myös saatekirjeessämme tähdentää kyseisen henkilön näkemyksen tärkeyttä juuri tässä tutkimuksessa rajatun kohderyhmän takia. Koska kohderyhmä oli lähtökohtaisesti pieni ja halusimme jättää mahdollisuuden tarkempaan haastatteluun tarvittaessa, pyysimme vastaajilta varmuudeksi henkilökohtaisia yhteystietoja, jos he olivat valmiita henkilökohtaiseen haastatteluun. Jos usea kohderyhmään kuuluva henkilö ei olisi vastannut kyselyyn, tutkimuksen kohderyhmä olisi pienentynyt tutkimuksen toteuttamisen kannalta merkittävästi. Näin ei tutkimuksessamme käynyt ja vastaajista löytyi halukkuutta myös henkilökohtaiseen haastatteluun tarvittaessa. Vastaajia oli riittävästi (N=15) ja lisäksi jokainen tutkimusseurakunta oli edustettuna. Näin

ollen tutkimuksessa ei tarvinnut tukeutua henkilökohtaisiin haastatteluihin aineiston täydentämiseksi.

Opinnäytetyömme työelämän sopimusyhteistyökumppani oli Diakonia-ammattikorkeakoulu, joka oli myös toteuttanut Koinonia-hankkeen vuosina 2007–2009. Koska opinnäytetyön aineisto hankittiin seurakunnista, joissa kyseinen hanke on toteutettu, tutkimuskysymyksiin oli saatava seurakuntien vastaukset hankkeen toteutumisesta. Laadimme kyselylomakkeemme pitkälti samojen teemojen pohjalta kuin Koinonia-hankkeessa vuosina 2007–2009 tehdyissä kyselyissä.

5 TULOKSET

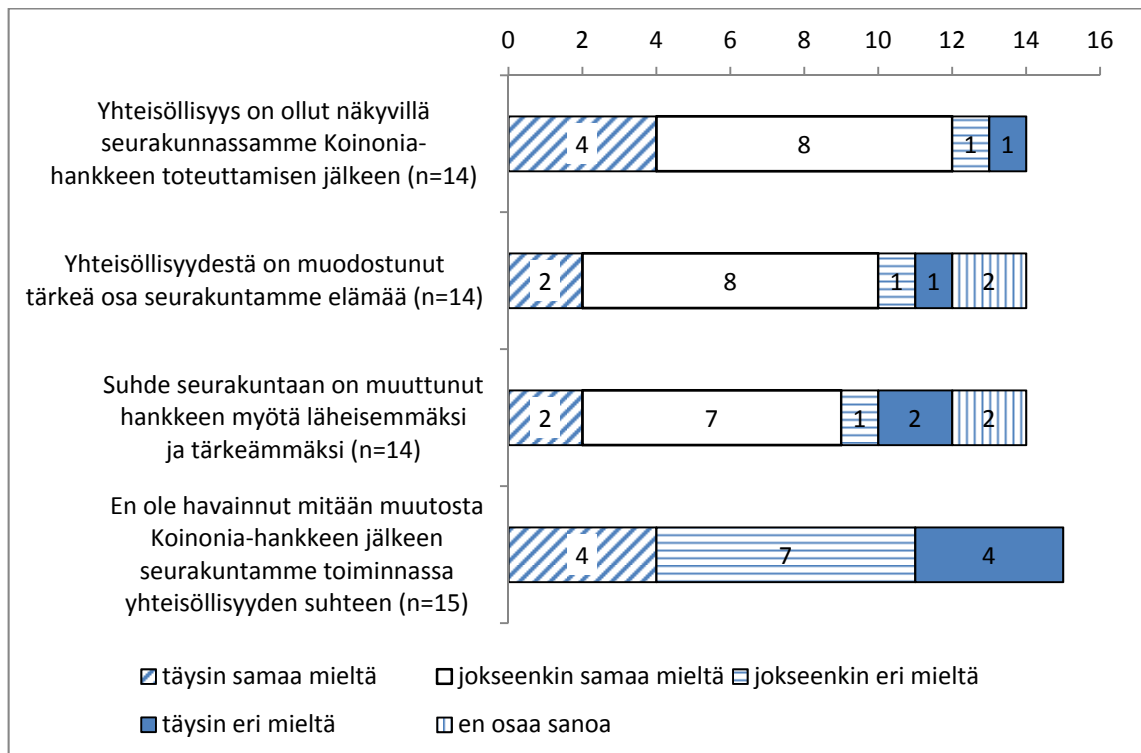
Tutkimusaineiston muodostivat 15 vastaajan havainnot. Puolistrukturoitu Webropol-kyselymme oli rakennettu viideksi kokonaisuudeksi, jotka käymme läpi kyselylomakkeen järjestyksessä. Kokonaisuudet jakautuivat seuraavasti: taustatiedot, hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen hyödyntäminen Koinonia-hankkeen päätyttyä, työalojen välisen yhteistyön kehittyminen Koinonia-hankkeen päätyttyä, seurakuntalaisen osallisuuden vahvistuminen Koinonia-hankkeen päätyttyä sekä yhteistyön vahvistuminen paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa Koinonia-hankkeen päätyttyä.

5.1 Taustatiedot

Tutkimukseen osallistuneista (N=15) naisia oli yksitoista ja miehiä neljä. Vastaajien ikä (n=13) vaihteli 33–70 vuoden välillä ja ikänsä ilmoittaneiden keski-ikä oli 57 vuotta. Vastaajista (n=14) vapaaehtoisia seurakunta-aktiiveja oli kuusi henkilöä, diakoniatyön tekijöitä kuusi ja kirkkoherroja tai pappeja kolme henkilöä. Vastanneista suurin osa (n=11) oli ollut töissä tai toiminut vapaaehtoisena seurakunta-aktiivina Koinonia-hankkeeseen osallistuneissa seurakunnissa hankkeen aikana. Kaikki seurakunnat olivat edustettuina, sillä tutkimukseen vastasi kustakin seurakunnasta yhdestä kolmeen vastaaja.

5.2 Kehitettyjen toimintatapojen hyödyntäminen ja kokemukset yhteisöllisyydestä

Aluksi vastaajilta kysyttiin kokemuksia siitä, millaisen merkityksen yhteisöllisyys oli saanut seurakunnan toiminnassa Koinonia-hankkeen toteuttamisen jälkeen. Tulokset ovat kuviossa 1. Hankkeen myötä yhteisöllisyys oli ollut näkyvillä seurakunnan toiminnassa, sillä kaksitoista vastaajaa (n=14) oli täysin samaa tai jokseenkin samaa mieltä yhteisöllisyyden näkyvyydestä seurakunnassa hankkeen jälkeen ja kymmenen vastaajaa (n=14) oli sitä mieltä, että yhteisöllisyydestä oli muodostunut tärkeä tai melko tärkeä osa oman seurakunnan elämää. Yhdeksän vastaajaa (n=14) totesi suhteensa seurakuntaan muuttuneen hankkeen myötä läheisemmäksi ja tärkeämmäksi.

KUVIO 1. Yhteisöllisyys seurakunnan toiminnassa.

Vastaajan asema seurakunnassa vaikutti siihen, kokiko vastaaja suhteensa seurakuntaan muuttuneen läheisempään tai tärkeämpään suuntaan hankkeen toteuttamisen jälkeen. Työntekijät suhtautuivat seurakunta-aktiiveja myönteisemmin Koinonia-hankkeen merkitykseen seurakunnan toiminnassa ($p < 0,001$). Mitä enemmän yhteisöllisyys oli ollut näkyvissä kyseisessä seurakunnassa Koinonia-hankkeen toteuttamisen jälkeen, sitä suuremmassa määrin yhteisöllisyydestä oli muodostunut tärkeä osa seurakunnan elämää ($p < 0,05$) ja työyhteisössä oli näkynyt ”yhteen hiileen puhaltaminen” ($p < 0,001$).

Myös suhde seurakuntaan oli hankkeen myötä muodostunut sitä tärkeämmäksi ja lähemmäksi mitä tärkeämmäksi osaksi yhteisöllisyys oli muodostunut seurakunnan elämässä ($p < 0,001$). Mitä enemmän seurakunnan ja paikallisten yhteistyökumppaneiden yhteistyö oli lisääntynyt ($p < 0,001$) sitä tiiviimmäksi yhteys oli muodostunut. Samoin mitä helpompaa yhteistyökumppaneiden tai seurakunta-aktiivien osallistuminen ja vastuunkanto seurakunnan toimintaan oli ollut ($p < 0,05$) sitä tiiviimmäksi yhteys oli muodostunut.

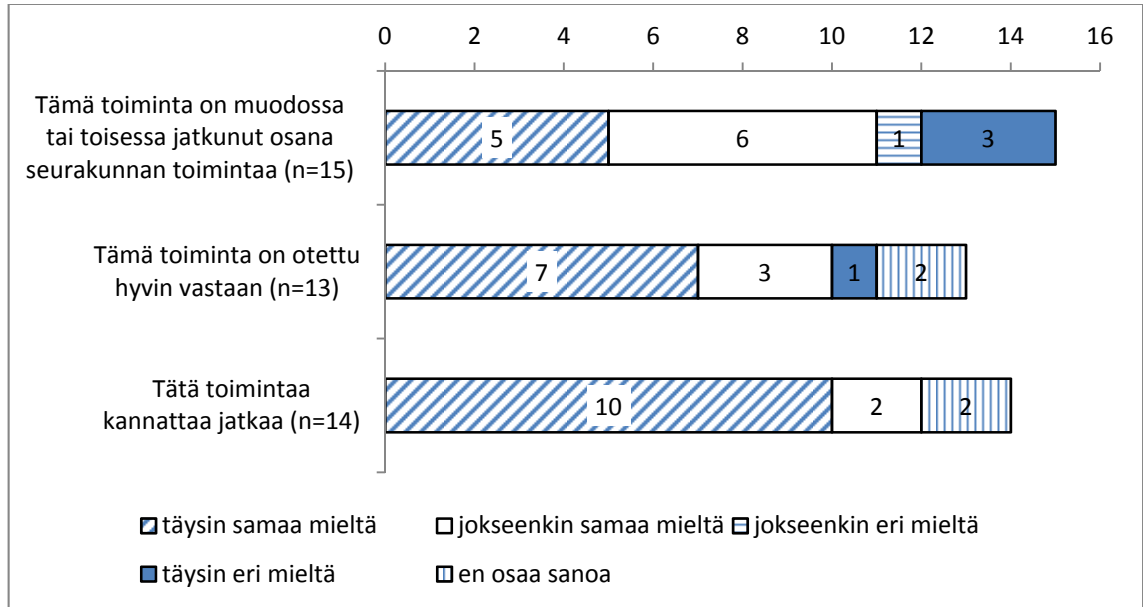
Koinonia-hanke ei ollut muuttanut seurakunnan toimintaa yhteisöllisyyden suhteen millään tavoin neljän vastaajan mielestä. Vastaajien näkemys oli ollut todennäköisesti sitä negatiivisempi, mitä vähemmän seurakunnassa oli ollut tarjolla mahdollisuuksia erilaiseen yhteistoimintaan tai seurakuntalaiset eivät voineet toimia seurakunnassa hyödyntäen omia lahjojaan ($p < 0,01$). Muutos toiminnassa oli todennäköisesti näkynyt sitä heikommin, mitä vähemmän seurakuntalaisilla oli ollut mahdollisuuksia osallistua toiminnan kehittämiseen tai mitä vähemmän seurakunnassa oli ollut tilaa vaikeuksissa kamppaileville ihmisille ($p < 0,05$).

Pyrimme selvittämään, olivatko **seurakunnissa toteutetut yhteisölliset toimintamuodot** jatkuneet osana seurakunnan toimintaa (kuviokuva 2). Näitä yhteisöllisiä toimintamuotoja olivat Anttolassa talkootorstaitoiminta, Joutsassa kirkkokaveritoiminta, Juvalla yhteisöllisen messun kehittäminen, Lapinlahdella pullakirkko, Puumalassa pääsiäisnäytelmä, Sonkajärvellä "Onni täällä vaihtelee" -musiikkidraama ja Tuusniemellä mölkkytuokio palvelutalon arjessa. Emme kyselyssämme kysyneet muiden kuin nimetyn yhteisöllisen toimintamuodon jatkumista, vaikka mahdollisesti seurakunnassa oli toteutettu niitä enemmänkin. Tutkimukseen vastanneista suurin osa ($n=11$) oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että hankkeen aikana toteutettu yhteisöllinen toimintamuoto oli jatkunut osana seurakunnan toimintaa. Neljä vastaajaa kuitenkin koki, ettei toiminta ollut kokonaisuudessaan tai osittainkaan jatkunut osana seurakunnan toimintaa. Suurin osa ($n=12$) oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että mallinnettua toimintaa kannattaa jatkaa.

Vastausten perusteella toiminta on todennäköisesti jatkunut osana seurakunnan toimintaa silloin, kun toiminta on otettu hyvin vastaan ($p < 0,005$). Mitä enemmän yhteistyökumppaneihin on oltu aktiivisesti yhteydessä tai mitä enemmän hankkeen myötä on löydetty uusia yhteistoimintamuotoja, sitä varmemmin toiminta on jatkunut muodossa

tai toisessa osana seurakunnan toimintaa ($p < 0,05$.) Erityisen merkittävää oli, että toiminta oli seurakunnassa otettu sitä paremmin vastaan, mitä enemmän seurakunnassa oli panostettu yhteydenpitoa, aktiivisuutta ja avoimuutta lisäävään toimintaan ($p < 0,001$).

KUVIO 2. Kokemukset Koinonia-hankkeessa kehitetyistä yhteisöllisistä toimintamuodoista.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5 (1=vähäinen merkitys ja 5=suuri merkitys), millainen merkitys yhteisöllisyydellä on seurakunnassa seurakuntalaisten, ja toisaalta, työntekijöiden keskuudessa. Yhteisöllisyys koettiin sekä seurakuntalaisten että työntekijöiden keskuudessa merkitykselliseksi. Arvioitaessa yhteisöllisyyden merkitystä seurakuntalaisille keskiarvo oli 3,83 (n=15) ja vastaavasti työntekijöille 3,75 (n=14). Vastauksien hajonta oli suuri, sillä saman seurakunnan tilanteen vastaajat saattoivat nähdä täysin eri tavalla vastausten vaihteluvälin ollessa 1 ja 5 välillä.

Koinonia-hankkeen seurauksia koskevassa avoimessa kysymyksessä vastaajien (n=14) palaute **Koinonia-hankkeen merkityksestä** vastaajalle tai vastaajan seurakunnalle oli pääsääntöisesti positiivista. Vastauksista johdetut teemat käsittelivät yhteisöllisyyden merkitystä, toimintatapojen muutosta, jatkuvuuden merkitystä, arvoja, asenteita ja motivaatiota, rooleja sekä yhteisöllisyyden esteitä (liite 4).

Yhteisöllisyyden merkitystä lisäävänä tekijänä vastaajat pitivät sitä, että yhteisöllisyys oli tietoisesti ollut esillä seurakunnan toiminnassa. Yhteisöllisyyden näkyvillä pitäminen lisäsi tietoista pyrkimystä yhteisöllisyyteen ja rooleista riippumatta ymmärrystä siitä, mitä yhteisöllisyys voi olla. Vaikka seurakuntarakenteen muutoksella nähtiin olevan usein negatiivinen vaikutus yhteisöllisyyden merkitykseen, myös tällaisten muutosten keskellä yhteisöllisyyttä voidaan kasvattaa. Vastaajien tunteja kuvaavat hyvin seuraavat poiminnat vastauksista:

Mielestäni Koinonia-hanke sinällään ei ole vaikuttanut yksistään yhteisöllisyyden lisääntymiseen seurakunnassamme.”

”Yhteisöllisyys nostettiin keskusteluun.”

”Itse ymmärrän sen tärkeyden ja yritän vaikuttaa yhteisöllisyyden kasvamiseen, mutta vuoden alussa toteutettu seurakuntamuutos, XX tuli alue-seurakunta, on entisestään vähentänyt yhteisöllisyyttä.”

Toimintatapojen muutosta ja yhteisöllisiä toimintamuotoja vastaajat arvostivat suuresti. Kaikissa seurakunnissa ei yhteisöllisyydessä oltu tavoiteltukaan uutta toimintamuotoa vaan jo olemassa olevan muokkausta yhteisöllisimmäksi, esimerkiksi uudenlaisen messutoteutuksen kautta. Uudet toimintamuodot ja -tavat olivat lisänneet yhteistyötä vapaaehtoisten ja työntekijöiden kanssa ja toiminta oli koettu tärkeäksi. Monimuotoiset yhteisölliset toimintamuodot lisäsivät sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Uudet elämykset mahdollistuivat.

”Hankevuodet yhdessä pyörätuolilla liikkuvan vapaaehtoisen kanssa olivat avartavia.” tai ”Vapaaehtoisten mielipiteet tuli hyvin esille erilaisissa tehtävissä. Päivät olivat antoisia myös työntekijälle.”

”Ehkä ei mitään uutta. Ennestäänkin on ollut jonkin verran vapaaehtoistoimintaa sekä seurakuntalaisten osallistumista jp:n valmisteluun ja toteutukseen.”

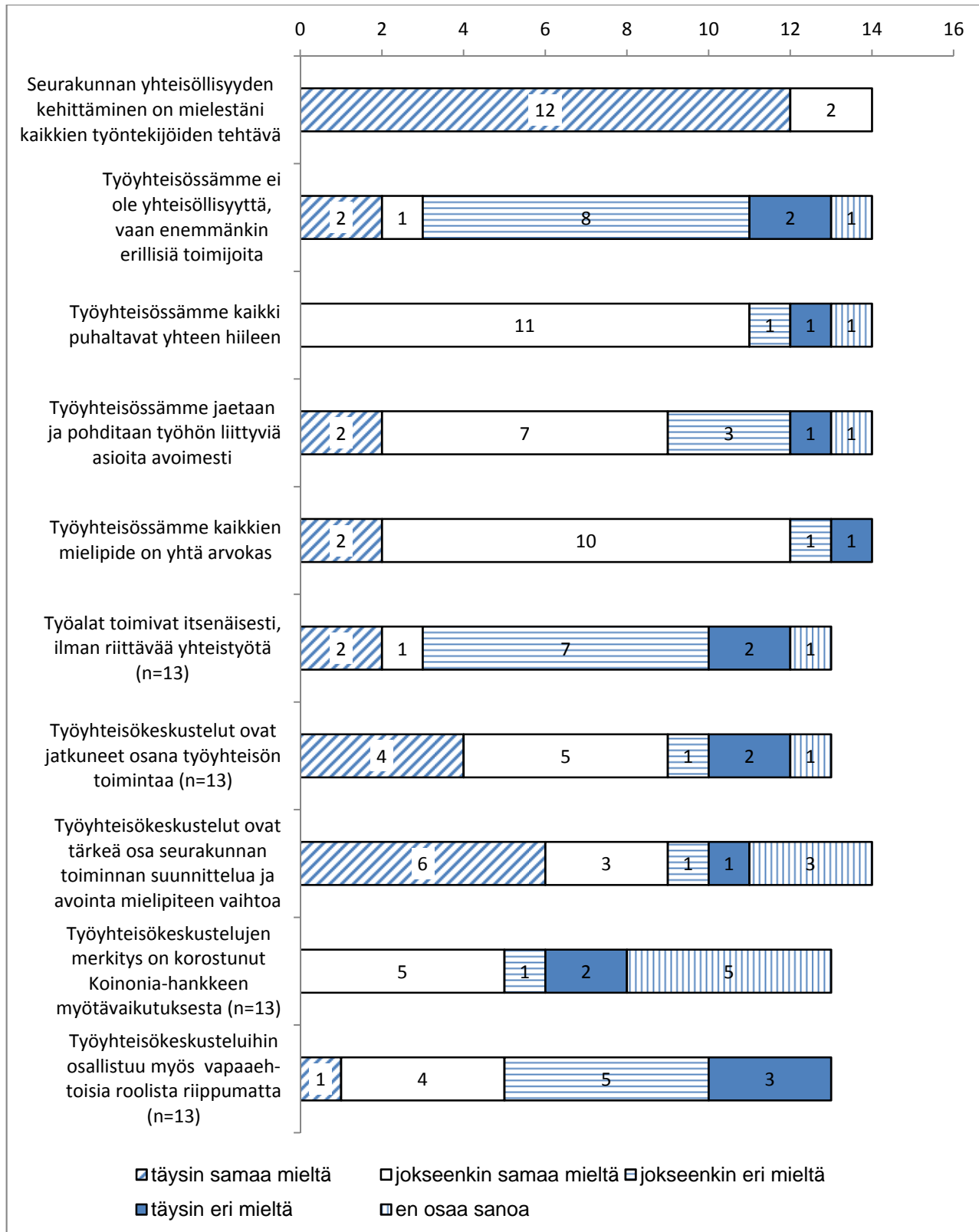
Jonkinasteista pettymystä vastauksissa oli havaittavissa toiminnan jatkuvuuden suhteen. Hyvistä ideoista ja uusista toimintatavoista huolimatta osa yhteisöllisistä toimintatavoista päättyi hankkeen päätyttyä.

”Meidän seurakunnassamme pidetty messu sai paljon hyvää palautetta ja siitä pidettiin. Messu ei kuitenkaan jatkunut ja muutenkin sen kokemukset ovat painuneet unholaan.”

”Hanke oli mielestäni "projekti"luonteinen. Ei jäänyt elämään.”

5.3 Työalojen välinen yhteistyö

Väittämään seurakunnan yhteisöllisyyden kehittämistä kaikkien työntekijöiden tehtävänä vastasi kaksitoista (n=14) olevansa täysin samaa mieltä ja loput kaksi vastaajaakin oli jokseenkin samaa mieltä asiasta (kuviot 3). Vain kolme vastaajaa (n=13) oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että työalat toimivat itsenäisesti ilman riittävää yhteistyötä. Yksitoista vastaajaa (n=14) toteaa olevansa jokseenkin samaa mieltä siitä, että työyhteisössä kaikki puhaltavat yhteen hiileen. Yhdeksän vastaajaa (n=13) toteaa, että työyhteisökeskustelut ovat jatkuneet ainakin osittain ja yhdeksän kantaa ottaneista vastaajista (n=11) pitää niitä tärkeänä tai jokseenkin tärkeänä osana seurakunnan toiminnan suunnittelua ja avointa mielipiteen vaihtoa. Työyhteisökeskusteluihin ei kahdeksan vastaajan mukaan (n=13) juurikaan osallistu vapaaehtoisia.

KUVIO 3. Työalojen välisen yhteistyön kehittyminen Koinonia-hankkeen päätyttyä (n=14).

Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös omin sanoin, olivatko Koinonia-hankkeessa esillä olleet asiat parantaneet työalojen välistä yhteistyötä ja miten. Vastanneista (n=9) moni koki Koinonia-hankkeen tuoneen työalojen väliseen yhteistoimintaan lisäevästä ja lisäpotkua, mutta vapaaehtoiset eivät välttämättä nähneet mitään näkyvää muutosta yhteistoiminnassa. Toimintatapojen muutoksessa työalojen toimintojen aikataulujen yhteensovittamista arvostettiin.

”Olemme tehneet paljon yhteistyössä ennenkin, mutta koinonia antoi meille hyvän potkun yhdessä tekemiseen.”

”Varmasti osaltaan Koinonia-hanke on antanut lisäevästä tämän toimintamallin eteenpäinviemiseen.”

Yhteistoimintaa vaikeutti vastaajien näkemyksien mukaan usein uusi seurakuntarakennemalli ja vähenevät taloudelliset resurssit. Toisaalta nähtiin myös, että edellisten aiheuttama paine voi lisätä kokonaisvaltaista vastuunkantoa. Työntekijöiden pysyvyydellä/vaihtuvuudella oli olennainen vaikutus vastaajien mielestä toimintaan. Seurakuntarakenteen muutoksen negatiivisena seurauksena nähtiin eriytyneet työalat ja harventuneet työntekijäkokoukset, jotka samanaikaisesti hankkeen kanssa tapahtuneina värjivät myös hankkeen toteutumisen näkemyksiä.

”Nykyisessä alue seurakunnassa työalat ovat täysin eriytyneet. Seurakuntatyö Anttolassa on kutistunut ja näivettynyt.”

”Osaltaan siihen vaikuttaa myös uuden seurakuntarakenteen malli sekä vähenevien taloudellisten resurssien paine kokonaisvaltaisemman vastuunkantamiseen.”

”Kirkkoherra ja lastenohjaaja ovat jo muuttuneet hankkeen päätyttyä.”

”Uskon, että siitä ei ole haittaakaan, mutta kirkkoherran vaihdos tapahtui juuri hankkeen aikana.”

Toisaalta yhteistyön jatkuvuus ja toimivuus voi olla kiinni myös vastaajan omista asenteista ja arvoista, joita vastaajat kuvasivat seuraavasti:

”Pienessä yksikössä yhteistyötä on tehty ennenkin, joten se on pysynyt ennallaan.”

”Minä jatkoin yhdessä tekemisen ja yhteisöllisyyden näkökulmasta työtäni myös.”

5.4 Seurakuntalaisen osallisuuden vahvistuminen

Vuorovaikutus työntekijöiden ja seurakuntalaisten kesken oli kolmentoista vastaajan mielestä täysin tai jokseenkin vapaata ja luontevaa ja vain yksi vastaajista oli jokseenkin eri mieltä asiasta (kuvio 4). Kahdentoista vastaajan mielestä seurakuntalaisten toiveita kysytään ja huomioidaan toimintaa suunniteltaessa aiempaa enemmän. Kaksi kolmasosaa vastaajista oli sitä mieltä, että seurakuntalaisilla on riittävästi mahdollisuuksia osallistua toiminnan kehittämiseen. Yksitoista vastaajaa koki, että seurakuntalaiset voivat toimia seurakuntayhteisössä käyttäen omia lahjojaan ja samalla kuitenkin kymmenen vastaajaa (n=14) oli sitä mieltä, että vapaaehtoisten tehtävät ovat pääosin työntekijöiden määrittelemiä. Kynnys osallistua toimintaan seurakunnassa on yhdeksän vastaajan mielestä matala, kun taas neljä vastaajaa oli asiasta jokseenkin eri mieltä. Vastaajista yksi oli sitä mieltä, että seurakunnassa ei ole tilaa vaikeuksissa kamppaileville. Kysyttäessä suoraan onko Koinonia-hankkeella ollut positiivinen vaikutus seurakuntalaisen rooliin hankkeen toteuttamisen jälkeen, vastaukset (n=14) jakaantuvat siten, että kantaa ottaneista (n=12) puolet totesivat vaikutuksen olleen positiivinen ja puolet olivat asiasta eri mieltä. Viisi vastaajaa (n=14) ei havainnut seurakunnan toiminnassa Koinonia-hankkeen vaikutuksia ollenkaan tai lähes ollenkaan.

KUVIO 4. Seurakuntalaisen osallisuuden vahvistuminen Koinonia-hankkeen päätyttyä (N=15).

Mitä vapaampaa ja luontevampaa vuorovaikutus työntekijöiden ja seurakuntalaisten kesken oli, sitä tärkeämpää vastuun kantaminen omasta seurakuntayhteisöstä oli seurakuntalaisille ($p < 0,001$) ja sitä matalampi oli kynnys osallistua toimintaan ($p < 0,05$).

Muutokset seurakuntalaisten osallisuudessa näkyivät vastaajien mielestä avoimuuden, aktiivisuuden, molemminpuolisen yhteydenpidon ja sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymisenä. Asennemuutos koettiin avartavaksi puolin ja toisin, mutta erityisesti työntekijät itse kokivat hankkeen avartaneen heidän asenteitaan vapaaehtoisia kohtaan: vapaaehtoiisiin otettiin rohkeammin ja enemmän yhteyttä hankkeen jälkeen. Myös roolit ja toimijoiden asemat selkeytyivät.

”Työntekijät ottavat vapaaehtoiisiin enemmän yhteyttä, koska vapaaehtoinen ei osaa aina mennä työntekijältä kyselemään..”

”Osa seurakuntalaisista on hahmottanut asemaansa seurakunnan osallisina toimijoina selkeämmin.”

”Seurakuntalaiset yrittävät enemmän ja rohkeammin päästä mukaan toimintaan.”

Yhteistyön ja osallisuuden esteinä pidettiin myös työntekijämuutoksia ja seurakuntarakennemuutoksia, mutta yksiselitteisesti niitä ei nähty pelkäämään negatiiviseksi asiaksi seurakuntalaisen osallisuuteen. Hankkeen vaikutuksia olikin joiden vastaajien mielestä vaikea erottaa työntekijämuutosten vaikutuksesta, kuten eräs vastaajista totesikin.

”Edellämainittuun viitaten muutokset eivät johdu hankkeesta!”

Hankkeen vaikutuksia muutoinkin seurakuntalaisten osallisuuteen tuntui olevan vaikea arvioida. Arvioinnin vaikeus näkyi epäilyssä:

”ehkä oma korva poimii puheista sanan yhteisöllisyys”

Vaikka vastaajat siis arvioivatkin hankkeen vaikutuksia seurakuntalaisen osallisuuteen pääsääntöisesti positiivisin kuvauksin, työntekijöiden ja vapaaehtoisten tunteja kuvattiin myös näin:

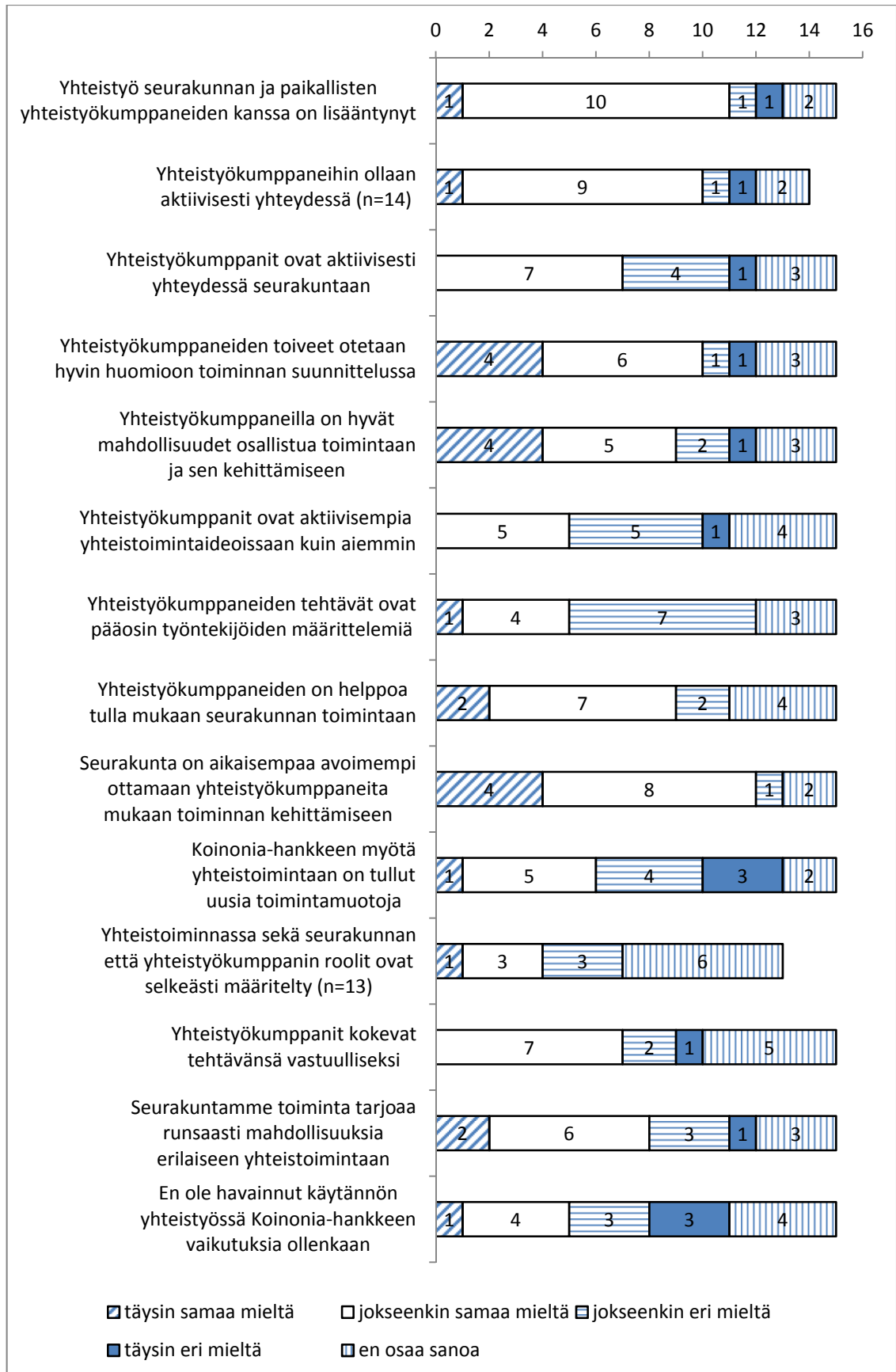
”hyvin me osaamme heidät karkoittaa”

”Helposti tulee tunne, että on rasite työntekijälle.”

5.5 Yhteistyön vahvistuminen paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa

Yhteistyö seurakunnan ja paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa oli lisääntynyt yhdentoista vastaajan mielestä ja kymmenen vastaajaa (n=14) totesi, että yhteistyökumppaneihin ollaan aktiivisesti yhteydessä (kuvio 5). Yksikään vastaaja ei ollut täysin samaa mieltä siitä, että yhteistyökumppanit ovat aktiivisesti yhteydessä seurakuntaan. Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista katsoi yhteistyökumppaneiden mahdollisuudet osallistua toimintaan ja sen kehittämiseen hyviksi ja totesi, että yhteistyökumppanin toiveet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Vastaajien näkemys yhteistyökumppaneiden aktiivisuudesta yhteistoimintaideoissa jakaantui siten, että kuusi vastaajaa ei katsonut aktiivisuuden lisääntyneen ja viisi puolestaan katsoi sen lisääntyneen. Kaksi vastaajaa oli sitä mieltä, ettei yhteistyökumppaneiden ole helppo tulla mukaan seurakunnan toimintaan ja yksi vastaaja, ettei seurakunta ota aikaisempaa avoimemmin yhteistyökumppaneita mukaan toiminnan kehittämiseen. Kuuden vastaajan mielestä Koinonia-hankkeen myötä yhteistoimintaan tuli uusia toimintamuotoja. Yhteistoiminnan roolijako seurakunnan ja yhteistyökumppaneiden kesken näyttäytyi epäselvänä: peräti kuusi vastaajaa (n=13) ei osaa ottaa asiaan kantaa, kuitenkin lähes puolet vastaajista arvioi yhteistyökumppaneiden kokevan tehtävänsä vastuullisiksi. Samoin yli puolet vastaajista koki seurakunnan toiminnan tarjoavan runsaasti mahdollisuuksia erilaiseen yhteistoimintaan.

KUVIO 5. Yhteistyön vahvistuminen paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa (N=15).

Kysyttäessä avoimella kysymyksellä muutoksia toiminnassa **yhteistyökumppaneiden** kanssa Koinonia-hankkeen jälkeen vastauksista (n=10) päällimmäiseksi nousi yhteistyön kehittyminen positiiviseen suuntaan, esimerkiksi vapaaehtoisoulutuksen yhteistyökumppaneita oli saatu toimintaan mukaan.

”Seurakunta hakeutuu aktiivisemmin yhteistyöhön uusia toimintoja luotaessa.”

Vastaajien näkemyksen mukaan toiminnan pääpaino omassa seurakunnassa ei ollut yhteistyökumppaneissa vaan seurakuntalaisten ja seurakunnan työntekijöiden välisen yhteistyön elvyttämisessä. Osaan yhteistyökumppaneihin kohdistuvista toiminnanmuutoksista katsottiin liittyvän muita samanaikaisia tapahtumia, kuten seurakuntarakenteen muutos tai työntekijöiden vaihtuvuus.

6 YHTEISÖLLISYYS KOINONIA-HANKKEEN SEURAKUNNISSA TÄNÄÄN

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä näkyväksi onko yhteisöllisyys jäänyt elämään Koinonia-hankkeen seurauksena hankkeeseen osallistuneissa seurakunnissa työntekijöiden sekä vapaaehtoisten arvioimana ja ovatko seurakunnissa mallinnetut toimintamuodot jääneet elämään ja mitä hankkeesta seurasi yhteisöllisyyden rakentumisen kannalta. Kysimme työalojen välisen yhteistyön kehittymisestä, seurakuntalaisen osallisuuden vahvistumisesta sekä yhteistyön vahvistumisesta paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Jälkiseuranta hankkeen vaikutusten arvioimiseksi seurakuntien yhteisöllisyyden rakentumiselle oli haastavaa yhteisöllisyyden hankalan mitattavuuden vuoksi. Tulokset näyttäisivät myötäilevän Koinonia-hankkeen loppuraportin (Thitz 2009) tuloksia.

Yleisnäkemyksenä voidaan mielestämme todeta, että vuosina 2007–2009 toteutettu Koinonia-hanke on ollut omiaan lisäämään hankkeessa mukana olleiden seurakuntien työntekijöiden ja seurakuntalaisten yhteisöllisyyden kokemuksen tunnetta omassa seurakunnassaan

6.1 Yleiset johtopäätökset

Opinnäytetyömme osoittaa, että **yhteisöllisen suhteen kehittymistä seurakunnassa** edesauttaa, mikäli seurakuntalainen kokee osallistumisen seurakunnan toimintaan helppoksi. Samoin yhteisöllisyyttä vahvistaa kokemus, että seurakunnassa on tilaa vaikeuksissa kamppaileville ihmisille. Kysyessämme Koinonia-hankkeen vaikutuksesta yhteisöllisyyden vahvistumiseen lähes kaikki olivat täysin tai jokseenkin samaa mieltä yhteisöllisyyden vahvistumisesta. Nämä ovat asioita, joihin seurakunnan työntekijöiden henkilökohtaiset kontaktit seurakuntalaisiin ja kaikkien seurakuntalaisten toiminta vaikuttavat. Diakonian ja yhteiskuntatyön linjaus Meidän kirkko – välittävä yhteisö (Suomen evankelis-luterilainen kirkon kirkkohallitus 2010b) linjaa kirkon diakonisen ja yhteiskunnallisen tehtävän kristillisen uskon mukaisesti lähimmäisenrakkauden, oikeudenmukaisuuden ja ympäristövastuun toteuttamiseksi. Pyhän kunnioittaminen, vastuullisuus, oikeudenmukaisuus ja totuudellisuus ovat välittävän yhteisön arvoja. Meidän on kohdattessamme nähtävä jokaisessa ihmisessä Jumalan kuva ja huolehdittava lähimmäisis-tämme, erityisesti puolustaen heikoimmassa asemassa olevien oikeuksia. Toimintamme totuudellisuus näkyy siinä, että uskomme ja elämme, kuten opetamme. Armon, Jumalan ehdottoman lahjan, tulisi olla näkyvissä myös kaikkien seurakuntalaisten eli meidän toimiemme kautta. Haastettu kirkko, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nelivuotis-kertomus vuosilta 2008–2011 todentaa, että kokemus yhteydestä on ratkaisevassa roolissa myös kirkkoon kuulumisessa. Tämä yhteisöllisen ulottuvuuden elementti on keskeistä sitoutumiselle (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 411–416). Seurakuntalaisten tavoittaminen sekä seurakunnan toiminnan esillä olo ja läpinäkyvyys ovat alku tälle yhteisöllisyyden rakentumiselle. Tätä avoimuutta pyrittiin myös Koinonia-hankkeessa toteuttamaan aktiivisella viestinnällä eri kanavissa ja välittämällä tietoa mallinnetuista yhteisöllisistä toimintatavoista postereiden avulla (Thitz 2009, 21, 23).

Verrattaessa kyselyyn osallistuneiden (N=15) miesten (n=4) ja naisten (n=11) vastauksia, miesten kokemus Koinonia-hankkeen vaikutuksista näyttäytyi valoisampana seurakunnasta riippumatta. Miehet vastasivat Koinonia-hankkeen yhteisöllisyyden merkitystä korostaviin kysymyksiin olevansa täysin tai jokseenkin täysin samaa mieltä ja toisaalta ”En ole havainnut mitään muutosta Koinonia-hankkeen jälkeen” kysymyksiin olevansa jokseenkin tai täysin eri mieltä. Naisista neljä ei ollut havainnut mitään muutosta Koinonia-hankkeen jälkeen yhteisöllisyydessä. Myös vastaajan asema vaikutti yhteisölli-

syyden kokemiseen, sillä työntekijöille Koinonia-hanke näyttäytyi vapaaehtoisia myönteisempänä. Koinonia-hankkeen loppuraportin mukaan työntekijöistä suurin osa koki hankkeen vahvistaneen yhteisöllisyyttä työyhteisössä. Kiinnostus yhteisöllisyyden kehittämiseen oli herännyt, toisaalta osa seurakuntalaisista ei nähnyt hankkeella laajempaa merkitystä seurakunnan yhteisöllisyyteen (Thitz 2009, 22).

Tutkiessamme **seurakuntalaisten osallisuuden vahvistumista**, esille nousi työntekijöiden ja seurakuntalaisten vuorovaikutuksen helppous. Seurakuntalaiset olivat tutkimuksemme mukaan pääsääntöisesti aktiivisesti yhteydessä työntekijöihin, ja heidän toiveensa otettiin toiminnassa huomioon aiempaa enemmän. Seurakuntalaisilla oli myös mahdollisuus osallistua toiminnan kehittämiseen ja he voivat toimia käyttäen omia lahjojaan. Tämä kehitys on Kirkko 2020 tulevaisuusselonteon (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus 2010, 54–56) mukainen ja vaatii kirkon vapaaehtoistoiminnalta toimivia rakenteita ja henkilökunnan osaamista. Vapaaehtoistoiminnassa keskeisiksi voimavaroiksi tähdentyvät ihmissläheisyys, yhteisöllisyys ja joustavuus ja näiden tulee välittyä myös työntekijöiden toiminnassa. Samalla juuri nämä asiat tekevät vapaaehtoistoiminnan organisoinnin työntekijälle mielekkääksi ja kirkon toimintaan hyvin sopivaksi osa-alueeksi.

Seurakuntalaisten osallisuuden vahvistumisessa näkyi myös kehittämisen paikkoja. Kynnys osallistua seurakunnan toimintaan ei näyttäytynyt yksiselitteisesti matalana. Vaikka seurakuntalaisten vastuun kantaminen omasta seurakuntayhteisöstä nähtiin tärkeäksi, vain kuusi totesi Koinonia-hankkeella olleen positiivisen vaikutuksen seurakuntalaisen rooliin hankkeen toteuttamisen jälkeen, ja kolmasosa vastaajista koki, ettei Koinonia-hankkeella ollut mitään vaikutusta seurakunnan toimintaan. Meidän Kirkko työryhmän mietinnössä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007, 21–24) on nähty merkittäväksi seikaksi seurakunnan toiminnassa työkalutuurin työntekijäkeskeisyys, ja Koinonia-hankkeen yksi keskeinen tema oli työntekijäkeskeisyydestä luopuminen (Thitz 2009, 18). Yleisen pappeuden mukainen maallikkovastuu ja vapaaehtoistoiminta eivät välttämättä saa riittävästi mahdollisuuksia seurakunnan toiminnassa, vaikka maallikkovastuun merkitys monen toimintamuodon onnistumisen edellytyksenä nähdäänkin tärkeänä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007, 21–24). Myös opinnäytetyömme tulokset tukevat tätä väittämää, sillä vaikka seurakuntalaiset saavat käyttää omia lahjojaan, tekevät ovat pääosin työntekijöiden määrittelemiä. On surullista, jos maallikkou-

den ja vapaaehtoistyön mahdollisuuksia kirkolle, sen sanomalle ja arvoille ei pystytä muuttamaan konkretiaksi (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007, 55).

Seurakuntien ja paikallisten yhteistyökumppaneiden keskeiseen yhteistyöhön liittyviin kysymyksiin vastaajat olivat muita teemoja useammin jättäneet vastaamatta. Totesimmekin, että termi yhteistyökumppani olisi pitänyt avata vastaajille tarkemmilla ilmauksilla ja esimerkeillä. Yhteistyökumppanin määrittelyn vaikeus oli selkeimmin kuitenkin havaittavissa avoimista vastauksista, joissa vastaajat olivat ottaneet kantaa enemmänkin työalojen ja seurakuntien väliseen yhteistyöhön kuin etsimäämme paikallisten yrittäjien, yhdistysten tai kuntasektorin kanssa tehtävään yhteistyöhön. Vastaajien epävarmuuteen vastauksissa vaikutti ehkä osaksi myös se, että osa hankkeeseen osallistuneita seurakuntia ei ollut yhteisöllisissä toimintamuodoissaan erityisesti suunnannut voimavarojaan paikallisten yhteistyökumppaneiden ja seurakunnan välisen yhteistyön kehittämiseen. Tällöin havaintoja paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä oli ollutkin käytännössä vaikea tehdä.

Koinonia-hankkeen myötä yhteistoimintaan oli tullut uusia toimintamuotoja kuuden vastaajan mielestä. Yhteistoiminnan roolijako seurakunnan ja yhteistyökumppaneiden kesken näyttäytyi epäselvänä: peräti kuusi vastaajaa ei osannut ottaa asiaan kantaa, mutta silti lähes puolet vastaajista arvioi yhteistyökumppaneiden kokevan tehtävänsä vastuullisiksi. Samoin yli puolet vastaajista koki seurakunnan toiminnan tarjoavan runsaasti mahdollisuuksia erilaiseen yhteistoimintaan. Välttämättä tämä ei kuitenkaan ollut näkynyt käytännön yhteistyössä, sillä vain kolmas osa vastaajista oli havainnut Koinonia-hankkeesta käytännön vaikutuksia seurakunnan ja yhteistyökumppaneiden välisessä yhteistoiminnassa. Työyhteisöjen välinen yhteistyö puolestaan näyttäytyi Koinonia-hankkeen jälkeen pääsääntöisesti sekä tavoitteellisena että toteutuneena tilana mukana olleissa seurakunnissa. Vastauksista oli myös pääteltävissä, että vastaajien näkemys oli todennäköisesti sitä positiivisempi, mitä enemmän seurakunnassa oli ollut tarjolla mahdollisuuksia erilaiseen yhteistoimintaan tai mitä enemmän seurakuntalaiset olivat voineet toimia seurakunnassa hyödyntäen omia lahjojaan.

Seurakunnan ja paikallisten yhteistyökumppaneiden välisen yhteistoiminnan kehittämisen tärkeys on selkeästi nähtävissä myös kirkon nykyisissä strategioissa. Yhteiskumppaneiden kanssa toimiminen toteuttaa esimerkiksi Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö.

-julkaisun tavoitteita pienten toiminnallisten ryhmien ja yhteisöjen synnyttämiseksi, yhteisöjen jäsenten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi ja uudenlaisen toiminnan kehittämiseksi. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007, 37). Ilahduttavaa olikin havaita, että suurin osa vastaajista koki seurakunnan ottavan aikaisempaa avoimemmin yhteistyökumppaneita mukaan toiminnan kehittämiseen. Tämä voidaan nähdä siten, että maallikkovastuun lisääminen on hankkeeseen osallistuneissa seurakunnissa otettu vakavasti ja paikallistasolla tehdyt toimenpiteet ovat olleet merkityksellisiä yhteisöllisyyden peruselementin, seurakuntalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämisessä.

Työntekijäkeskeisyyttä voidaan vähentää ja vapaaehtoistoimintaa lisätä paikallistason käytännöillä ja samalla voidaan vahvistaa osallisuutta. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007, 24, 42.) Vastauksissa toiminnalliset muutokset nähtiin osassa seurakuntia enemmänkin Koinonia-hankkeen kanssa samanaikaisesti tapahtuneiden seurakuntarakenteiden tai työntekijöiden vaihtumisen seurauksiksi kuin nimenomaan hankkeen vaikutuksiksi. Seurakuntarakennemuutoksissa yhteisöllisyyden tuntu voi siis herkästi vaurioitua, jos toimintaan osallistuvat vapaaehtoiset, yhteistyökumppanit tai työntekijät kokevat muutokset liian rajuiksi tai negatiivisiksi verrattuna aiempiin paikallistason käytäntöihin. Jos työntekijämuutokseen liittyy toiminnan aktivoituminen, tämä voi lisätä yhteisöllisyyttä. Erityisesti työntekijävetoisessa seurakunnassa työntekijämuutokset voivat taas vaikuttaa yhteisöllisyyteen ja osallisuuden tunteeseen negatiivisesti.

Haastettu kirkko – Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011 on kirkon uusien nelivuotiskertomus. Siinä on arvioitu kirkon strategian toteutumista myös yhteisöllisyyden suhteen. Yhteisöllisyyden merkitys katsotaan merkittäväksi sitoutumisessa seurakunnan toimintaan. Toimintaan osallistuminen tuo osallistumisen kokemuksia, jotka vahvistavat sitoutumista ryhmään. Sosiaaliset verkostot vahvistuvat aktiivisessa osallistumisessa, ja tätä kautta uskonnollinen osallistuminen vahvistaa sosiaalisia verkostoja. (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 414.) Yhteistyökumppaneiden tehtävä yhteistyö on vastausten perusteella hankkeeseen osallistuneissa seurakunnissa edesauttanut sosiaalisen verkostojen syntymistä ja lisännyt aktiivisuutta.

”Seurakunta hakeutuu aktiivisemmin yhteistyöhön uusia toimintoja luottaessa.”

”On löytynyt tilaa uusille ryhmille ja tapahtumia on enemmän. Uusia ihmisiä on löytynyt joitakin toimintojen myötä.”

Yhteisöllisyyteen liittyy oleellisesti diakoninen näkökulma. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön tavoitteena on olla vastuun ja osallisuuden yhteisö. Suuntaus on kaksijakoinen: kirkko pyrkii kasvamaan tällaiseksi yhteisöksi, mutta samanaikaisesti se pyrkii edistämään sitä, että yhteiskunnan toimintaa ohjaisivat vastuun ja osallisuuden periaatteet. Tavoitteena on kirkkona kasvaa solidaariseksi ja osallisuutta toteuttavaksi yhteisöksi, jossa ihmisillä on mahdollisuus löytää Jumalan lisäksi toisensa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2003, 41.) Suvaitsevaisuus ja erilaisuuden hyväksyminen kirkon toiminnassa luo positiivista asenneilmapiiriä ja välittää rakkauden ja avoimuuden ilma- piiriä. Tällaisen yhteisön toimintaan kaikkien heikoimmassa asemassa olevienkin on helppo liittyä. Toimintaan sisältyy tällöin olennaisesti keskinäinen huolenpito, joka voi olla merkittävässä asemassa yhteisöllisyyden kasvamisessa. Yhteistyö paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa on osa tätä keskinäistä huolenpitoa riippumatta toteutetusta toimintamuodosta. Olipa kysymyksessä yhteistyö jumalanpalveluselämässä, pullakirkon toteuttamisessa, kirkkokyydeissä tai vaikka näytelmäharjoituksissa, kyse on kuitenkin aina toisen ihmisen huolenpidosta, jota ei pidä väheksyä tai sen arvoa mitätöidä. Kai- kessa tässä yhteistoiminnassa mahdollistuu jäsenten osallisuus yhteisöstä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2003, 43) joko toiminnan mahdollistajana, toiminnan to- teuttajana tai toimintaan osallistujana.

6.2 Seurakuntakohtaiset havainnot

Anttolassa yhteisöllisyyden koettiin olevan enemmän esillä seurakunnassa Koinonia- hankkeen jälkeen ja talkootorstain todettiin jossakin muodossa jatkuneen osana seura- kunnan toimintaa. Koinonia-hankkeen katsottiin myös avanneen uudenlaisia mahdolli- suuksia toimintaan, vaikka kaikkea haluttua ei voidakaan toteuttaa taloudellisten syiden takia. Toisaalta vastauksissa näkyi myös ristiriitaa ja todettiin, ettei hankkeen vaikutuk- sia ole näkynyt käytännössä eikä yhteistyö työalojen välillä ole voimissaan. Lisäksi mainittiin vuodenvaihteessa toteutuneen seurakuntamuutoksen vähentäneen yhteisöllii- syyttä ja näivettäneen seurakuntatyötä. Saadut vastaukset yhteistyökumppanuuden toi- mivuudesta antoivat ristiriitaisen viestin: vastausten keskiarvojen perusteella toiminta yhteistyökumppaneiden suhteen kanssa hankkeen aikana ei ollut muuttunut olennaisesti positiivisempaan suuntaan, mutta avoimissa kysymyksissä nähtiin tilaa löytyneen uusil- le ryhmille, tapahtumille sekä uusille ihmisille.

Joutsan osalta Koinonia-hankkeesta todettiin jääneen yhteisöllisyyttä seurakunnan toimintaan ja kirkkokaveritoiminta on jossakin määrin jatkunut hankkeen jälkeenkin, kyytiä tarjotaan Koinonia-hankkeen ansiosta herkemmin naapurille. Työalat huomioivat paremmin toinen toisensa ainakin kalenteritasolla. Seurakuntalaiset saavat osallistua ja vaikuttaa toimintaan omia lahjojaan käyttäen, joskin tehtävät ovat pääosin työntekijöiden määrittelemiä. Yhteistoiminta näytti toimivan hyvin ja toiminta tuntui olevan monipuolista. Joutsan vastaukset olivatkin yhteistoiminnan kehittymisen suhteen seurakuntien keskinäisessä vertailussa kaikkien positiivisimmat.

Juvalla yhteisöllinen messu ei enää hankkeen jälkeen jatkunut, vaikka messusta oli tullut paljon hyvää palautetta ja siitä pidettiin. Juvalla Koinonia-hanke keskittyi vastaajien mielestä seurakuntalaisten ja seurakunnan työntekijöiden välisen yhteistyön elvyttämiseen eikä niinkään yhteistyökumppaneiden suuntaan. Juvan vastaajat eivät kokeneet yhteisöllisyydessä muutosta Koinonia-hankkeen jälkeen. Juvan vastaukset antoivat ”nollatuloksen” Koinonia-hankkeen vaikutuksesta, kuitenkin vuorovaikutus seurakuntalaisten ja työntekijöiden välillä koettiin täysin tai jokseenkin vapaaksi ja luontevaksi vaikka seurakunta ei vastaajien mielestä tarjoakaan riittävästi mahdollisuuksia seurakuntalaisten keskinäiseen kanssakäymiseen. Samoin seurakunnan suhde yhteistyökumppaneihin ei vastauksissa näy kovin positiivisena, mutta avoimissa kysymysten selvitys ” Hankkeemme ei oikein liittynyt yhteistyökumppaneihin vaan seurakuntalaisten ja seurakunnan työntekijöiden välisen yhteistyön elvyttämiseen” voi selittää vastaajien tuntemuksia ainakin osittain.

Lapinlahdella pullakirkko-toiminta jatkuu. Koinonia-hankkeen positiivisiksi vaikutuksiksi koettiin erityisesti pullakirkon tuomat kohtaamiset. Hankkeella oli myös myönteisiä vaikutuksia asenteisiin ja vapaaehtoisten roolin vahvistumiseen. Työalojen koettiin puhaltavan yhteen hiileen ja jakavan työhön liittyviä asioita avoimesti muun muassa työyhteisökeskusteluissa. Lapinlahden vastaajat kokivat Koinonia-hankkeen tuoneen selkeästi hyötyä seurakunnan yhteisöllisyyteen. Vastaajien kokemus yhteistyökumppaneiden ja seurakunnan välillä nähtiin aihealueen vastauksissa pääosin positiivisena, mutta jokainen vastaaja näki käytännön yhteistyössä Koinonia-hankkeen vaikutukset toisistaan poikkeavalla tavalla. Yhteinen näky ainakin yhteistyön toimivuuden suhteen siis puuttui.

Puumalassa mallinnettu pääsiäisnäytelmä ei jatkunut osana seurakunnan toimintaa. Koinonia-hanke koettiin jossain määrin projektiluontoiseksi mutta se näyttäisi olleen sykäyksenä kahdelle muulle hankkeelle, jotka toteutettiin yhteisöllisyyteen ja vapaaehtoistyöhön liittyen Koinonia-hankkeen jälkeen. Lisäksi kirkkoherran vaihdos yhdessä hankkeiden kanssa on kokonaisuutena vaikuttanut yhteisöllisyyden ja osallisuuden tunteen lisääntymiseen seurakunnassa. Seurakunta on muun muassa panostanut yhteisöllisen messun rakentamiseen ja aloittanut jumalanpalvelusavustajien kouluttamisen, joka jatkuu edelleen. Yhteistoimintaa koskevissa kysymyksissä vastaajat olivat kokeneet vastaamisen vaikeaksi, sillä vastaajat olivat usein valinneet vaihtoehdon ”en osaa sanoa”. Tämä voi tarkoittaa sitä, että Koinonia-hankkeen vaikutukset eivät olleet näkyvisissä seurakunnan ja yhteistyökumppaneiden välisessä toiminnassa tai vastaaja ei itse ole ollut niin ”sisällä” toiminnassa, että olisi kyennyt asiaa arvioimaan.

Sonkajärvellä Koinonia-hanke jätti positiivisen jäljen seurakunnan toimintaan ja se näkyi vastauksissa läpi kyselyn. Hankkeessa toteutettu ”Onni täällä vaihtelee” – musiikkidraama jatkuu yhteistyönä muusikoiden kanssa ja draamasta toteutettiin myös cd-levy. Vaikka henkilökunta on vaihtunut, pienen yksikön yhteistyö on jatkunut toimivana ja hankkeen sisältöperiaatteet on sisäistetty ja ideat ovat käytössä seurakunnan diakonia-työssä. Vapaaehtoistyön kehittäminen on ollut hankkeesta lähtien painopistealueena ja seurakuntalaisten kynnys osallistua toimintaan on matala ja he voivat toimia ja vaikuttaa seurakunnan toimintaan omia vahvuuksiaan käyttäen. Yhteistoiminta seurakunnan ja yhteistyökumppaneiden välillä näytti vastausten perusteella toimivalta ja yhteisöllisyyttä rakentavalta.

Tuusniemen seurakunnassa Koinonia-hankkeen tuoman yhteisöllisyyden todettiin jääneen osaksi seurakunnan toimintaa. Mölkkytuokiot ovat laajentuneet seurakunnan, yläasteen ja palvelukeskuksen yhteiseksi toiminnaksi. Hanke nosti yhteisöllisyyden keskusteluun ja vei asioita eteenpäin yhdessä taloudellisen resurssien paineen alla kokonaisvaltaisemman vastuunkannon toteutumisen kautta. Toisaalta seurakuntalaisten osallisuuden vahvistumisessa ei nähty Koinonia-hankkeen jälkeen merkittävää vaikutusta. Vastaajat näkivät hyvin eri tavoin seurakunnan ja yhteistyökumppaneiden välisessä toiminnassa Koinonia-hankkeen vaikutukset. Osa vastaajista ei nähnyt tällä osa-alueella ollenkaan hankkeen vaikutuksia käytännön yhteistyössä, kun taas osan mielestä käytännön vaikutuksia oli selkeästi ollut.

Aihealueittain koostetuissa kaavioissa näkyy miten kukin seurakunta on Koinonia-hankkeen päättymisen jälkeen hyödyntänyt yhteisöllistä toimintatapaa (liite 5), työalojen välinen yhteistyö on kehittynyt (liite 6), seurakuntalaisen osallisuus on vahvistunut (liite 7) ja yhteistyö paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa on vahvistunut (liite 8). Liitteissä 5-8 kuvataan seurakuntakohtaisia vastaajien mielipiteitä keskiarvoilla ilmaistuna. Vastaukset on annettu vaihtoehdoilla 1= täysin samaa mieltä ja 4= täysin eri mieltä. Vaihtoehto ”en osaa sanoa” on merkittävyydeltään laskettu arvoksi 5, sillä silloin vastaajalla ei ollut havaintoa kyseessä olevassa asiasta. Mitä lähempänä seurakunnan arvosarja on kaavion keskipistettä eli arvoa 1, sitä paremmin väite on vastaajien mielestä toteutunut kussakin seurakunnassa.

7 POHDINTA JA JATKOAIHEET

Opinnäytetyö osoittaa mielestämme sen, että yhteisöllisyyden lisäämisen keinoja ei voi määritellä yhteisön ulkopuolelta. Tämä on ymmärtääksemme yleistettävissä koskemaan kaikkia seurakuntayhteisöjä. Tiettyjä toimintamalleja voidaan antaa, mutta kunkin yhteisön on valittava oman paikallistuntemuksensa perusteella toimintaan sopivat toimintamuodot. Emme opinnäytetyössämme ole löytäneet toiminnalle tai tapahtumalle varmaa konseptia, joka takaa onnistuneen lopputuloksen yhteisöllisyyden suhteen. Toiminnan suunnittelun ilo ja tuska jää siis jatkossakin seurakuntien vastuulle.

Yhteisöllisyyden lisäämiseksi suunniteltu toiminta voi kaikesta ideoinnista huolimatta jäädä toiminnaksi, jota ei mahdollisesti halutakaan myöhemmin jatkaa. Tästä huolimatta toiminnalla on ollut merkitystä asennemuutoksen luomisessa: yhteisöllisyys on ollut esillä ja mahdollisesti vaikuttaa seurakunnan muuhun toimintaan ja paikkakunnalla asuvien asenteisiin (ei pelkästään siis seurakuntalaisten) positiivisesti. Jos kehitetty toimintamuoto on osoittautunut onnistuneeksi, sitä todennäköisemmin jotain vastaavanlaista toimintaa seurakunnassa halutaan jatkossa kehittää.

Yhteistä kaikille yhteisöllisyyttä vahvistaville toiminnoille on kuitenkin se, että toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa annetaan kaikille osapuolille mahdollisuus aitoon

vaikuttamiseen ja osallisuuteen ilman sidottuja ja jyrkkiä perinteisiä roolijakoja. Toiminta perustuu tällöin tasaveroiseen vuorovaikutukseen, jossa yksilön omat lahjat, taidot ja kyvyt otetaan käyttöön. Yhteistyö yli perinteisten toimintarajojen luo uusia näkökulmia ja lisää avointa vuorovaikutusta. Yhteisöllisyyden lisäämisessä on pitkälti kyse osallisuuden kasvamisesta ja asenteiden avartumisesta ja tähän vaaditaan joskus hyvinkin pitkäjänteistä työtä. Myös rakenteelliset muutokset toimintakulttuurissa voivat olla tarpeen, jotta toiminta olisi läpinäkyvää ja aitoja kohtaamisen mahdollistavia tilanteita olisi tarjolla yhä useammalle seurakuntalaiselle. Muuttuvassa seurakuntakentässä pitkäjännitteisen työn merkitys helposti pirstaloituu toimintaa tukevien rakenteiden muuttuessa, mutta rakenteiden muuttumisesta huolimatta yhteisöllisyyden kehittyminen on mahdollista.

Opinnäytetyömme perusteella voisi laajemminkin ajatella, että yhteisöllinen sitoutuminen on mahdollista, kun seurakunnassa on aidosti tilaa vaikeuksissa kamppaileville ihmisille. Kun heidän kohtaamisessaan onnistutaan välittämään lähimmäisenrakkautta ja oikeudenmukaisuutta kristillisen uskon mukaisesti, samalla toimitaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon (2010b) diakonian ja yhteiskuntatyön linjauksen 2015 mukaisesti. Kirkon strategioiden ja linjausten sisällöt tulee kerta toisensa jälkeen nostaa seurakunnissa osaksi arkista pohdintaa, jotta ne jalkautuvat jokapäiväiseen työhön ja läsnäoloon seurakuntalaisten parissa. Näin nämä strategiat tulevat seurakuntayhteisön tueksi tuottamaan sitä hengen hedelmää, yhteisöllisyyttä, jota yhteiskunnassamme niin nälkäisesti kaivataan.

Yhteisöllisyys yksilöllisenä kokemuksena on sangen vaikea tutkittava. Siinä missä toiselle seurakuntalaiselle yhteisöllisyyden tuntua lisää kerran vuodessa pidettävät kylän kinkkerit, toiselle yhteisöllisyys on todellisuutta vain, jos sidos seurakuntaan on erittäin tiivis. Sanana yhteisöllisyys on myös hyvin ideaali: yhteisöllisyyttä pidetään lähes poikkeuksetta positiivisena voimavarana ja tavoiteltavana asiana. Nykyisenä yksilökeskeisenä aikana yhteisöllisyys ei ehkä olekaan kaikille seurakuntalaisille se ”olotila”, jota he mahdollisesti seurakunnan toiminnasta etsivät. Yhteisöllisyyden sijaan saatetaan etsiä itselle sopivia palveluja ja toimintoja eikä niinkään voimaa yhteisöstä. Yhteisöllisyys voi pahimmillaan myös tarkoittaa elämää rajoittavaa sitoutuneisuutta yhteisön toimintaan, jonka yksittäinen seurakuntalainen voi kokea jopa ahdistavaksi.

Edellisen ajattelumallin pohjalta olisi mielenkiintoista selvittää, mitkä asiat vaikuttavat yksittäisen seurakuntalaisen yhteisöllisyyden kokemukseen? Ja onko yhteisöllisyys todella seurakuntalaisten näkökulmasta toivottu tavoitetilä vai romantisoitu myytti-ideologia ”vanhoista hyvistä ajoista”? Yhteisöllisyyteen kuuluvaa osallisuuden tunnetta on ainakin seurakuntakohtaisissa tapaus- tai toimintatutkimuksissa tutkittu. Toimintaan osallistujat on kohtuullisen helppo tavoittaa ja palaute vastauksissa on usein positiivista. Jos toimintaa ei koeta mielekkääksi, siihen ei osallistuta. Haastavaa olisi tutkia toiminnasta poisjääneiden kokemuksia osallistumattomuuden syistä. Tätä kautta voisi myös valottaa toisesta näkökulmasta, mitkä seurakunnan toimet heikentävät yhteisöllisyyden kokemuksen syntymistä vahvistumisen sijaan.

Kirkkososiologian professori Eila Helander (2013) ottaa Haastettu kirkko - Osallisuus, yhteisöllisyys, usko -julkaisun kommenttipuheenvuorossaan esille uskontososiologi Jens Schlamelcherin artikkelin. Schlamelcher toteaa Saksan kirkon pyrkimykset tarjota kirkosta etäännyneille yhteisö, joka olisi houkutteleva lähes kaikille, johtaneen pikayhteisöjen (instant) syntyyn. Asiakaslähtöisyys ja matalan kynnyksen toiminta ilman muita vaateita johti vain hetkelliseen yhteisöllisyyteen. Toiminta ilman kytköstä evankeliumiin on siis pelkkää puuhastelua. (Helander 2013, 23–27.) Tämä ”evankeliumi edellä” -havainto on tärkeä kehittäessämme kirkkoa.

Tutkimuksemme edetessä huomasimme monesti pohtivamme, mitkä osatekijät vaikuttavat yhteisöllisyyden vahvistumiseen tai heikkenemiseen kuntaliitosten myötä syntyneissä muutostilanteissa. Tämä ja seurakuntalaisen identiteetin rakentumisen vaiheet olisivat mielestämme ajankohtainen tutkimuskohde seurakuntaudistusten myllerryksessä. Päättyihän Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous kevätistuntokaudella 2013 uudistamaan seurakuntarakenteita (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous 2013). Seurakuntayhtymä 2015 -mallin tavoitteena on kirkon läsnäolo koko suomalaisessa todellisuudessa ja ihmisten kohtaaminen siinä elinpiirissä, jossa he elävät (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012b, 26). Päätöksen pohjalla ollut kirkkohallituksen esitys nosti nykytilan suurimmaksi ongelmaksi seurakuntien koon kasvun kuntarakenteiden muuttuessa. Nykyrakente ei tue ihmisten sitoutumista seurakunnan jäsenyyteen ja yhteisöllisyyden luontaista toteutumista. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012b, 14.) Mielenkiintomme perustuu myös omiin kokemuksiimme seurakuntarakenteen muutoksista. Näemme todellisena uhkana alueellisen näivettymisen mahdolli-

suuden, mutta arjen todellisuus vahvistaa sen, että muutoksen kipuilun rinnalla kasvaa aina jotakin hyvää ja kaunista, josta muutoin olisi jääty vaille. Tärkeätä mielestämme on muistuttaa itseämme piispa Voitto Huotarin (i.a.) sanoilla ”ettemme omisi kirkkoa niin, että estäisimme muita tulemasta”.

LÄHTEET

- Antikainen, Hanna & Kauhanen, Leila 2008. Avoimesti kutsuvaa, turvallisesti tukevaa ja lähimmäisyyteen kasvattavaa. Diakoniatyöntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia yhteisöllisyydestä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Pieksämäen toimipiste. Opinnäytetyö.
- Bauman, Zygmunt 2001. *Community: seeking safety in an insecure world*. Polity, Cambridge.
- Delanty, Gerard 2003. *Community*. New York. Roudledge.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.10.2010
http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/C_17_ISBN_9789524930994.pdf
- Helakorpi, Seppo 1999. Opinnäytetyö ja tutkimustoiminta ammattikorkeakouluissa. Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK, Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Viitattu 5.6.2013. <http://openetti.aokk.fi/seppoh/TIETOISKUT/amk-ionn%C3%A4ytety%C3%B6.pdf>
- Helander Eila 2013. Uuden yhteisöllisyyden haasteet. Kommenttipuheenvuoro. Haastettu kirkko – Osallisuus, yhteisöllisyys, usko. Kirkon tutkimuskeskuksen [www-julkaisuja 32](http://www-julkaisuja.32.tampere.fi). Tampere. Kirkon tutkimuskeskus, 23–27.
- Helsingin yliopisto i.a. Mitä sosiologia on? Viitattu 11.9.2013. <http://www.helsinki.fi/sosiologia/tietoa/>
- Hiilamo, Heikki & Hiilamo, Kirsi 2007. *Apua? Lähimmäisyyden perusteet*. Helsinki. Kirjapaja.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. *Tutki ja kirjoita.15. uudistettu painos*. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/09BFE423E0E3824EC225771A0026992C/\\$FILE/SEURAKUNTALAISUUDEN%20JA%20VAPAAEHTOISUUDEN%20TEOLOGIAA.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/09BFE423E0E3824EC225771A0026992C/$FILE/SEURAKUNTALAISUUDEN%20JA%20VAPAAEHTOISUUDEN%20TEOLOGIAA.pdf)
- Huotari, Voitto i.a. Oma muistiinpanomerkintä lehtori Seppo Karppisen luennolta 30.4.2013 Ajankohtaisia kristinuskon tulkintoja -opintokokonaisuudessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Pieksämäki.

- Hursti, Matti 2011. Oppilaitoksen toimintakulttuurin johtaminen 30.3. Tampereen seudun Osaava-hanke. Oppilaitosjohdon Osaava-seminaari. Ikaalinen. Viitattu 15.10.2012. Saatavissa: osaava.tampereenseutu.fi/materiaalit/
- Jolkkonen Jari 2006. Onko köyhyys kohtalo vai valinta? Diakonian teologisia perusteita. Diakonian tutkimus -aikakauskirja 2. Diakonian tutkimuksen seura ry, 112–132.
- Karppinen, Seppo. Teologian tohtori, lehtori. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Henkilökohtainen tiedoksianto 4.9.2013
- Kilpeläinen, Arja 2012. Virtuaaliyhteisöllisyys hakeutuu maaseudulle. Teoksessa Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. Mari Kattilakoski, Arja Kilpeläinen & Pirja Peltomäki (toim.) Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2012. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Hyvinvointipalvelujen teemaryhmä (YTR). Viitattu 7.6.2013. http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/2408/MMM_YTR_2012-WEB.pdf, 14–24.
- Kirkkojärjestys 1991. 1055 v. 1993/8.11.1991. Finlex Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 7.10.2012. Saatavissa <http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.
- Kirkkolaki 1993. 1054/26.11.1993. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 7.10.2012. Saatavissa <http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.
- Kirkon tutkimuskeskus 2012. Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008-2011. Julkaisu 115. Helsinki. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Viitattu 28.7.2013. <http://sakasti.evl.fi/nelivuotiskertomus>.
- Koivumäki, Jaakko 2008. Työyhteisöjen sosiaalinen pääoma. Tutkimus luottamuksen ja yhteisöllisyyden rakentumisesta ja merkityksestä muuttuvissa valtion asiantuntijaorganisaatioissa. 24.5. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 30.11.2012. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7314-2.pdf>
- Kokkomäki, Hanna & Mäkinen, Hanna 2009. Mistä on yhteisöllisyys tehty? Diakonian yhteisöllisyyden kehittämishankkeessa mukana olleiden seurakuntalaisten ja seurakunnan työntekijöiden kokemuksia yhteisöllisyydestä. Diakonia-

- ammattikorkeakoulu. Pieksämäen toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma, diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö.
- Kurkela, Reijo i.a. Tilastollinen tiedonkeruu –verkko-oppimateriaali. Tilastokeskus ja Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Viitattu 30.11.2012. <http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/>
- Kuusela, Pekka 2001. Minästä yhteisöön, yhteisöstä minään. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos, 303–330.
- Kuusela, Pekka 2007. Sosiaalipsykologia. Yksilöstä yhteiskuntaan.
- Laine, Timo 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä. PS-kustannus, 28–45.
- Lehtonen Tommi 2005. Uskonto ja yhteisö. Teoksessa Antti Hautamäki, Tommi Lehtonen, Juha Sihvola, Ilkka Tuomi, Heli Vaaranen & Soile Veijola. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki. Gaudeamus, 60–89.
- Lehtonen, Heikki 1990. Yhteisö. Tampere. Vastapaino.
- Luoma, Tapio 2011. Seurakuntalaisuuden ja vapaaehtoisuuden teologiaa. Vapaaehtoistyön neuvottelupäivät. Seinäjoki 18.11.2011. Viitattu 9.9.2013.
- Paarma, Jukka 2009. Esipuhe. Teoksessa Raili Suviranta (toim.) Diakonian vuosikirja 2009: Työ ja osallisuus. Helsinki. Kirkkohallitus, Diakonia ja yhteiskuntatyö, 5–6.
- Palola, Ulla 2013. Tavoittava Taulumäki. Taulumäen kirkon yhteisöllinen messu-uudistus osallistujien näkökulmasta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Itä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 23.5.2013. Saatavilla www.theseus.fi.
- Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) 2009. Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkin- ta, ymmärtäminen. Rovaniemi. Lapin yliopistokustannus.
- Pihlaja, Juhani 2004. Ajattele, tutki ja opi: ohjeita oppimiseen ja tutkielmantekoon. Lah- ti. Soceda.
- Puhakka, Vesa 2005. Tutkimusmenetelmät. Luentomateriaali 19.9.2005. Oulun yliopis- to, tietojenkäsittelytieteiden laitos. Viitattu 16.6.2013.

- http://www.tol.oulu.fi/kurssit/tutkimusmenetelmat/Tutkimusmenetelmat19_9.pdf
- Puusa, Anu; Mönkkönen, Kaarina & Kuittinen, Matti 2010. Onko kaikki todella vain johtamisesta kiinni? Alais- ja työyhteisötaitojen kasvava merkitys muuttuvassa työelämässä. Viitattu 15.10.2012. <http://nk.chamber.fi/binary/file/-/id/1/fid/536>
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki. Kirjapaja.
- Roine, Mika; Puusniekka, Riikka; Luopa, Pauliina; Kinnunen, Topi & Jokela, Jukka 2011. Kaikki mukaan! Yhteisöllisyys Helsingin peruskoulujen voimavaraksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely. 2011 http://info.stakes.fi/kouluterveys/pkseutu/Kaikki_mukaan.pdf
- Ronkainen, Suvi; Pehkonen, Leila, Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki. WSOYpro Oy
- Rusama, Jaakko 2009. Ykseyden etsintää kirkossa. Vaeltaja. Hengellinen aikakauskirja 1. Helsinki. Helsingin diakonissalaitos, 13–16.
- Saastamoinen, Mikko 2001. Elämäntapayhteisöt ja yhteisöllistämisen teknologiat - identiteetti, ekspressiivisyys ja hallinnointi. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopio. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 21, 163197.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2003. Vastuun ja osallisuuden yhteisö (2003). Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010. Juhani Veikkola (toim.) Suomen ev.lut.kirkon keskushallinto. Sarja C 2003:9.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2005. Kirkon päihdestrategia. Kirkkohallitus 17.8.2005 Viitattu 2.6.2013. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/kirkonpaihdestrategia.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/kirkonpaihdestrategia.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2007. Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö. Keskushallinto. Sarja C 2007:10.

- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010a. Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen 14.6. Viitattu 21.10.2012.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/diakonia_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/diakonia_yo.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010b. Meidän kirkko. Välittävä yhteisö. Diakonian ja yhteiskuntatyön linjaus 2015. Kirkkohallitus 20.4.2010 Viitattu 25.7.2013. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content401510>.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012a. Saavu. Kirkon saavutettavuusohjelma. Kirkkohallituksen julkaisu 2012:2. Viitattu 14.10.2012.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/3E95F2C7F4600B27C22579B80035B00F/\\$FILE/vihko_suomi.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/3E95F2C7F4600B27C22579B80035B00F/$FILE/vihko_suomi.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2012b. Kirkkohallituksen esitys kirkolliskokoukselle Seurakuntarakenteen kehittämisen päälinjat Viitattu 4.8.2013.
[http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/ACE43026FA1905D0C2257AA000357D55/\\$file/T%C3%A4ysistunnon%20esitys%20kirkolliskokoukselle%20231012.pdf](http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/ACE43026FA1905D0C2257AA000357D55/$file/T%C3%A4ysistunnon%20esitys%20kirkolliskokoukselle%20231012.pdf).
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.a. Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2015. Viitattu 20.4.2013.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/Meidan_kirkko_strategia2015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/Meidan_kirkko_strategia2015.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.b. Rakenne tukee toimintaa. Keskushallinto. Viitattu 15.10.2012.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3409A8>
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus 2010. Kirkko 2020 tulevaisuusselonteko. Helsinki. Viitattu 28.7.2013.
[http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/3837DC6FD4244BDCC22577A50043E500/\\$file/Tulevaisuusselonteko_t%E4ysistunnolle_21092010\[1\].pdf](http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/3837DC6FD4244BDCC22577A50043E500/$file/Tulevaisuusselonteko_t%E4ysistunnolle_21092010[1].pdf)
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous 2013. Kevätistunto 13.–17.5. Viitattu 4.8.2013.
<http://kappeli2.evl.fi/kkoweb.nsf/2adbcea86af6c3a3c2256f5c00400228/81b348094dd45979c2257b6c004063d0?OpenDocument>

- Sztompka, Piotr 2013. ”Visible Meanings: the Iconic Turn in Contemporary Culture”.
Westermarck-seuran valtakunnalliset sosiologipäivät Turussa 21.–
22.3.2013.
- Thitz, Päivi 2006a. Diakonian yhteisölliset merkitykset. Kuopion yliopisto. Yhteiskunta-
tieteellinen tiedekunta. Sosiaalipsykologian ja sosiologian laitos. Pro gra-
du -työ. B Raportteja 32. Helsinki. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Thitz, Päivi 2006b. Yhteisöllisyys diakoniatyössä. Diakonian tutkimus -aikakauskirja, 2.
Diakonian tutkimuksen seura ry, 93111.
- Thitz, Päivi 2009. Diakonian yhteisöllisyyden kehittämishanke 2007–2009. Diakonia-
ammattikorkeakoulu. Diak Itä. Loppuraportti. Viitattu useasti 16.9.2012–
26.7.2013. http://pieksamaki.diak.fi/files/diak_pmk/Raportit/Koinonia_loppuraportti.pdf. Tuloste tekijän hallussa.
- Tuomi, Ilkka 2005. Yhteisöllisyyden paluu tietoyhteiskuntaan. Teoksessa Antti Hauta-
mäki, Tommi Lehtonen, Juha Sihvola; Ilkka Tuomi, Heli Vaaranen & Soi-
le Veijola. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki. Gaudeamus, 132–162.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hel-
sinki. Tammi.
- Tönnies, Ferdinand 2001. Community and Civil Society. Edited by Jose Harris. Ge-
meinschaft und Gesellschaft by Ferdinand Tönnies. Cambridge University
Press, United Kingdom. First published in German in Leipzig 1887.
- Veikkola, Juhani 2002. Diakonian perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teoksessa Riitta
Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.)
Diakonian käsikirja. Helsinki. Kirjapaja, 107128.
- Vilka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki.
Tammi.
- Yliluoma, Pertti V.J 2001. Ohjeita opinnäytetyön tekemiseen. Naantali. International
Multimedia & Distance Learning Oy Ltd.

LIITE 1: Seurakuntien hanketavoitteet

Kehittämistoimet: mallinnettu toimintamuoto merkitty eri värillä Ohjausryhmän ehdotuksen mukaisesti seurakuntien kehittämistoimia pyrittiin mallintamaan yhteisöllisiksi toimintatavoiksi. Kukin seurakunta valitsi yhden hankkeessa kehitetyn toimintatavan, josta laadittiin tarkempi kuvaus. Postereiden avulla on välitetty tietoa hankkeen tuloksista erilaisissa tapahtumissa ja hankkeen verkkosivujen kautta.	Hankkeen kehittämisvälineiden hyödyntäminen	Työalojen välisen yhteistyön kehittyminen	Seurakuntalaisen osallisuuden vahvistuminen	Yhteistyön vahvistuminen paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa
ANTTOLAN SEURAKUNTA				
Työyhteisökeskustelut	x	x		
Talkoosterstai-toiminta	x		x	
Koinonia-koti suunnitelmat	x	x	x	
JOUTSAN SEURAKUNTA				
Työyhteisökeskustelut	x	x		
Kirkkokaveritoiminta		x	x	x
Kehitysvammaisten osallisuuden kehittäminen			x	x
Vanhusten ja lasten yhteistoiminta		x	x	x
JUVAN SEURAKUNTA				
Työyhteisökeskustelut	x	x		
Messu tutuksi- koulutus			x	
Yhteisöllisen messun kehittäminen	x	x	x	
LAPINLAHDEN SEURAKUNTA				
Työyhteisökeskustelut	x	x		
Vapaaehtoistyön ideapäivä			x	x
Luottamushenkilöiden tehtävät vapaaehtoistyössä			x	x
Pullakirkko		x	x	x
Alapitkän jumalanpalveluselämän kehittäminen			x	x
Musiikkidraama			x	x
PUUMALAN SEURAKUNTA				
Työyhteisökeskustelut	x	x		
Yhteisöllisyysteema kinkerikierroksella			x	
Kylien kesätapahtumat		x	x	x
Pääsiäisnäytelmä		x	x	x
SONKAJÄRVEN SEURAKUNTA				
Työyhteisökeskustelut	x	x		
Syvennälle seurakuntaan -luentosarja		x	x	
Luottamushenkilöiden tehtävät vapaaehtoistyössä			x	x
Nuorten diakoniatoiminta		x	x	
Onni täällä vaihtelee -musiikkidraama			x	x
TUUSNIEMEN SEURAKUNTA				
Työyhteisökeskustelut	x	x		
Työntekijöiden ja luottamushenkilöiden osallisuusfoorumi	x	x	x	
Mölkkytuokio palvelutalon arkeen			x	x

LIITE 2: Kyselylomake teemoittain

Koinonia-hankkeen 2007-2009 merkitys seurakunnan toimintaan

Tämä kysely on osa opinnäytetyötä, jossa selvitetään miten Diak:n toteuttama Koinonia-hanke 2007 -2009 on näkynyt hankkeessa mukana olleen seurakunnan toiminnassa hankkeen päätyttyä.

A. Taustatiedot

1. Sukupuoli

- mies
- nainen

2. Ikä, vuotta

---

3. Asema

- diakoni
- pappi/kirkkoherra
- vapaaehtoinen työpari

4. Missä seurakunnassa työskentelette/ olette vapaaehtoisena tällä hetkellä?

- Anttolan seurakunta, Mikkerlin srk-yhtymä
- Joutsan seurakunta
- Juvan seurakunta
- Lapinlahden seurakunta, Ylä-Savon srk-yhtymä

- Puumalan seurakunta
- Sonkajärven seurakunta, Ylä-Savon srk-yhtymä
- Tuusniemen alue seurakunta, Järvi-Kuopion srk

5. Olitteko töissä/vapaaehtoisena Koinonia-hankkeeseen osallistuneissa seurakunnissa vuosina 2007 - 2009?

- Kyllä
- En

6. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen kyllä, missä seurakunnassa?

- Anttolan seurakunta
- Joutsan seurakunta
- Juvan seurakunta
- Lapinlahden seurakunta
- Puumalan seurakunta
- Sonkajärven seurakunta
- Tuusniemen seurakunta

B. Hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen hyödyntäminen Koinonia-hankkeen päätyttyä

7. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Yhteisöllisyys on ollut näkyvillä seurakunnassamme Koinonia-hankkeen toteuttamisen jälkeen	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteisöllisyydestä on muodostunut tärkeä osa seurakuntamme elämää	☐	☐	☐	☐	☐
Suhde seurakuntaan on muuttunut hankkeen myötä läheisemmäksi ja tärkeämmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
En ole havainnut mitään muutosta Koinonia-	☐	☐	☐	☐	☐

hankkeen jälkeen seurakuntamme toiminnassa yhteisöllisyyden suhteen

Seurakunnassanne on Koinonia-hankkeessa toteutettu ainakin yksi yhteisöllinen toimintakuvaus: Anttola - talkootorstaitoiminta, Joutsa - kirkkokaveritoiminta, Juva - yhteisöllisen messun kehittäminen, Lapinlahti - Pullakirkko, Puumala - pääsiäisnäytelmä, Sonkajärvi - "Onni täällä vaihtelee" -musiikkidraama Tuusniemi - mölkkytuokio palvelutalon arkeen

8. Miten arvioisitte edellämainittua toimintaa seurakunnassasi?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Tämä toiminta on muodossa tai toisessa jatkunut osana seurakunnan toimintaa	☐	☐	☐	☐	☐
Tämä toiminta on otettu hyvin vastaan	☐	☐	☐	☐	☐
Tätä toimintaa kannattaa jatkaa	☐	☐	☐	☐	☐

9. Millainen merkitys mielestänne yhteisöllisyydellä on seurakunnassanne tällä hetkellä?
(1=vähäinen merkitys, 5=suuri merkitys)

1 2 3 4 5

Seurakuntalaisilla ○○○○○

Työntekijöillä ○○○○○

10. Mitä Koinonia-hankkeesta seurasi mielestänne Teille tai seurakunnallenne? Kertokaa omin sanoin

---

C. Työalojen välisen yhteistyön kehittyminen Koinonia-hankkeen päätyttyä

11. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Seurakunnan yhteisöllisyyden kehittäminen on mielestäni kaikkien työntekijöiden tehtävä	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisössämme ei ole yhteisöllisyyttä, vaan enemmänkin erillisiä toimijoita	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisössämme kaikki puhaltavat yhteen hiileen	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisössämme jaetaan ja pohditaan työhön liittyviä asioita avoimesti	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisössämme kaikkien mielipide on yhtä arvokas	☐	☐	☐	☐	☐
Työalat toimivat itsenäisesti, ilman riittävää yhteistyötä	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisökeskustelut ovat jatkuneet osana työyhteisön toimintaa	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisökeskustelut ovat tärkeä osa seurakunnan toiminnan suunnittelua ja avointa mielipiteen vaihtoa	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisökeskustelujen merkitys on korostunut Koinonia-hankkeen myötävaikutuksesta	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisökeskusteluihin osallistuu myös vapaaehtoisia roolista riippumatta (luottamushenkilö, yv-kerääjä, kerhonohjaaja ym.)	☐	☐	☐	☐	☐

12. Ovatko Koinonia-hankkeessa esillä olleet asiat parantaneet työalojen välistä yhteistyötä ja miten? Kertokaa omin sanoin.

D. Seurakuntalaisen osallisuuden vahvistuminen Koinonia-hankkeen päätyttyä

13. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Vuorovaikutus työntekijöiden ja seurakuntalaisten kesken on vapaata ja luontevaa	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakuntalaiset ottavat aktiivisesti yhteyttä työntekijöihin	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakuntalaisten toiveita kysytään ja huomioidaan toimintaa suunniteltaessa aiempaa enemmän	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakuntalaisilla on riittävästi mahdollisuuksia osallistua toiminnan kehittämiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakuntalaiset voivat toimia seurakuntayhteistyössä käyttäen omia lahjojaan	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaaehtoisten tehtävät ovat pääosin työntekijöiden määrittelemiä	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakuntalaisten aktiivisempi rooli vapaaehtoistyössä helpottaa työntekijöiden työtä	☐	☐	☐	☐	☐
Kynnys osallistua toimintaan on seurakunnassamme matala	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakuntayhteisössämme on tilaa vaikeuksissa kamppaileville ihmisille	☐	☐	☐	☐	☐
Vastuun kantaminen omasta seurakuntayhteisöstä on seurakuntalaisille tärkeää	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakuntamme toiminta tarjoaa riittävästi mahdollisuuksia seurakuntalaisten keskinäiseen kanssakäymiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Koinonia-hankkeella on ollut positiivinen vaikutus seurakuntalaisen rooliin hankkeen toteuttamisen jälkeen	☐	☐	☐	☐	☐
En ole havainnut seurakunnan toiminassa Koinonia-hankkeen vaikutuksia ollenkaan	☐	☐	☐	☐	☐

14. Jos olette havainnut toiminnassa muutoksia, niin mitä? Kertokaa omin sanoin.

E. Yhteistyön vahvistuminen paikallisten yhteiskumppaneiden kanssa Koinonia-hankkeen päätyttyä

15. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	en osaa sanoa
Yhteistyö seurakunnan ja paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyökumppaneihin ollaan aktiivisesti yhteydessä	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyökumppanit ovat aktiivisesti yhteydessä seurakuntaan	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyökumppaneiden toiveet otetaan hyvin huomioon toiminnan suunnittelussa	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyökumppaneilla on hyvät mahdollisuudet osallistua toimintaan ja sen kehittämiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyökumppanit ovat aktiivisempia yhteistoimintaideoissaan kuin aiemmin	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyökumppaneiden tehtävät ovat pääosin työntekijöiden määrittelemiä	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyökumppaneiden on helppoa tulla mukaan seurakunnan toimintaan	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakunta on aikaisempaa avoimempi ottamaan yhteistyökumppaneita mukaan toiminnan kehittämiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Koinonia-hankkeen myötä yhteistoimintaan on tullut uusia toimintamuotoja	☐	☐	☐	☐	☐

Yhteistoiminnassa sekä seurakunnan että yhteistyökumppanin roolit ovat selkeästi määritelty	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyökumppanit kokevat tehtävänsä vastuulliseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakuntamme toiminta tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia erilaiseen yhteistoimintaan	☐	☐	☐	☐	☐
En ole havainnut käytännön yhteistyössä Koinonia-hankkeen vaikutuksia ollenkaan	☐	☐	☐	☐	☐

16. Jos olette havainnut muutoksia toiminnassa yhteistyökumppaneiden kanssa Koinonia-hankkeen jälkeen, niin mitä? Kertokaa omin sanoin.

Sydämellinen kiitos vastaamisesta!

17. Oletteko tarvittaessa valmis 15 - 30 minuutin puhelinhaastatteluun?

Kyllä, yhteystiedot (srk, nimi, puhelinnumero)

_____

Ei

Vahvista vastausten lähetys

LIITE 3: Kyselyn saatekirje

YHTEISÖLLISYYS- ELI KOINONIA-HANKKEEN SEURANTAKYSELY

Mikkelin ja Kuopion hiippakuntien alueella seitsemässä seurakunnassa toteutettiin vuosina 2007 – 2009 diakonian yhteisöllisyyden kehittämishanke eli ns. Koinonia-hanke. Seurakuntanne oli mukana tuon hankkeen toteuttamisessa. Kun muutama vuosi on hankkeen toteutumisesta kulunut, haluamme teon alla olevassa opinnäytetyössämme selvittää, miten kyseinen hanke on jäänyt elämään seurakuntaanne.

Tarkoituksenamme on kuvata seurakuntanne työntekijöiden ja aktiivivapaaehtoisten kokemuksia siitä, miten he kokevat yhteisöllisyshankkeen vaikuttaneen seurakuntanne toimintaan. Vaikka ette itse olisi ollut mukana hankkeessa, olemme kiinnostuneita nimenomaan siitä, miltä tilanne yhteisöllisyyden suhteen tänä päivänä seurakunnassanne näyttää.

Seurakuntanne kirkkoherra tai diakoniatyöntekijä on katsonut, että Teillä voisi olla seurakuntanne vapaaehtoisista tähän kyselyyn näkemystä. Siksipä uskalsimme tämän kyselyn teille lähettää.

Pyydämme ystävällisesti Teitä vastaamaan opinnäytetyömme kyselyyn mielellään 15.3.2013 mennessä. Tämän kirjeen mukana on vastauskuori (postimaksu maksettu), jossa voitte palauttaa kyselyn. Pahoittelemme sitä, että koska lomake on lähetetty webropol-kyselynä yleensä sähköpostilla, näin tulostettuna kyselylomake ei ole ulkonäöltään kaikkein selkein. Vapaisiin tekstikysymyksiin voitte vastata myös kyselylomakkeen toiselle puolelle, jos vastaus ei mahdu lomaketilaan.

Mikäli kaipaatte lisätietoja opinnäytetyöstämme tai kyselystä, vastaamme mielellämme.

Kiitos avustanne!

Tarja Heiskanen

Katja Erätuli-Keskinen

tarja.heiskanen@student.diak.fi

katja.eratuli-keskinen@student.diak.fi

puh. xxxx

puh. xxxx

sosionomi (AMK) -diakoni-opiskelija

sosionomi (AMK) -diakoni-opiskelija

LIITE 4: Avoimien kysymysten vastauksien aineiston analyysipolku

1. Avointen kysymysten vastausten lukeminen läpi.
2. Tutkimuksen kannalta merkityksellisten teemojen esiin nostaminen aineistosta.
3. Teemoihin liittyvien kuvausten esiin nostaminen aineistosta.
4. Kuvausten koonti aineistosta nousseiden teemojen alle säilyttäen haastateltavien kokemukset erillään.
5. Kuvausten kirjoittaminen tutkijoiden kielelle ja käsitteiksi.
6. Merkityskokonaisuuksien muodostaminen ja näistä laajempien teemojen kokoaminen.

Teemoittelu liittyy

- niihin vaikutuksiin, joita Koinonia-hankkeesta on seurannut joko vastaajalle itselleen tai vastaajan seurakunnalle;
- kokemuksiin siitä, ovatko Koinonia-hankkeessa esillä olleet asiat parantaneet työalojen välistä yhteistyötä ja jos ovat, niin miten;
- kokemuksiin toiminnan muutoksista yleensä Koinonia-hankkeen jälkeen ja
- havaittuihin muutoksiin toiminnassa suhteessa yhteistyökumppaneihin Koinonia-hankkeen jälkeen.

YHTEISÖLLISYYDEN MERKITYS	<ul style="list-style-type: none"> - yhteisöllisyyden tiedostaminen lisääntynyt hankkeen myötä - yhteisöllisyyden tärkeyden ymmärtäminen - seurakuntarakenteen muutokset vähentäneet yhteisöllisyyden tunnetta - sosiaaliset suhteet tärkeitä yhteisöllisyyden tunteen muodostumisessa - uudet toimintatavat avartava kokemus - yhteenkuuluvuuden tunne ja sosiaalisen yhdessäolon/tekemisen positiiviset vaikutukset - oman tehtävän löytäminen tärkeää
TOIMINTATAPOJEN MUUTOS	<ul style="list-style-type: none"> - hankkeesta tullut lisätehoa yhteistoimintaan - hyvä potku yhdessä tekemiseen - työalojen ylittävää yhteistyötä syntynyt - tapahtumien tarkempi aikataulutus - avoimempi ja sallivampi toimintakulttuuri - työn uudelleenorganisointi
JATKUVUUS	<ul style="list-style-type: none"> - seurakuntarakennemuutokset vähentäneet yhteisöllisyyden tunnetta - työntekijävaihdokset merkityksellisiä seurakunnan toiminnalle sekä yhteisöllisyydelle
ARVOT, ASEENTEET JA MOTIVAATIO	<ul style="list-style-type: none"> - tietoisuus yhteisöllisyydestä luo myönteisempää asennetta ja myönteisempi asenne lisää motivaatiota - vapaaehtoistyön ja vapaaehtoisten arvostuksen lisääntyminen lisää motivaatiota - arvo- ja asennemuutos olennaista toimintamuutoksessa
ROOLIT	<ul style="list-style-type: none"> - vastuun jakaminen - yhdessä tekeminen rikkoo perinteisiä rajoja - vapaaehtoisten ja yt-toimijoiden asema - työntekijän rooli yhteistyön rakentamisessa ja toimivuudessa merkittävä - vapaaehtoiset suuremmassa määrin mukana toiminnassa - vapaaehtoisten rooli aiempaa aktiivisempi
YHTEISÖLLISYYDEN ESTEET	<ul style="list-style-type: none"> - seurakuntaorganisaation muutokset - eriytyneet työalat - henkilökuntavaihdokset voivat olla este, mutta työntekijät voivat myös muuttaa vanhaa toimintakulttuuria aktiivisemmaksi, positiivisemmaksi ja avoimemmaksi - vapaaehtoisten ja/tai työntekijöiden tai yt -kumppaneiden asenteet negatiiviset

LIITE 5: Hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen hyödyntäminen

LIITE 8: Yhteistyön vahvistuminen paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa

